

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA ÚSTAVNÍHO PRÁVA

Diplomová práce
**Vnější vztahy Evropské unie se
zaměřením na Turecko**

Zpracoval: Jaroslav PLAVEC

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Monika FOREJTOVÁ, Ph.D.

Plzeň 2012

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Istanbulu dne 27. 3. 2012

.....
Jaroslav Plavec

Rád bych poděkoval JUDr. Monice Forejtové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za její trpělivost, vstřícnost, podporu a zejména za to, že mi umožnila zpracování individuálního tématu.

OBSAH

OBSAH	7
ÚVOD	9
1 PRÁVO ROZŠIŘOVÁNÍ	12
1.1 VÝVOJ PODOBY PRÁVA ROZŠIŘOVÁNÍ V ZAKLÁDAJÍCÍCH SMLOUVÁCH	12
1.2 PRAXE ROZŠIŘOVÁNÍ EU A JEJÍ UKOTVENÍ VE SMLOUVÁCH	15
1.2.1 <i>Hmotněprávní regulace přistoupení</i>	16
1.2.1.1 Kritéria přistoupení.....	16
1.2.1.1.1 Evropský stát.....	16
1.2.1.1.2 Respekt k hodnotám obsaženým v článku 2 Smlouvy o Evropské unii	17
1.2.1.2 Principy rozšiřování	18
1.2.1.2.1 Přistoupení k již existující Unii	18
1.2.1.2.2 Přistoupení k <i>aquis communautaire</i>	19
1.2.1.2.3 Omezení přechodných ustanovení a derogací	19
1.2.1.2.4 Kondicionalita	19
1.2.2 <i>Procesněprávní regulace přistoupení</i>	22
2 TURECKO A EVROPSKÁ UNIE	24
2.1 CELNÍ UNIE	25
2.1.1 <i>Právní instrumenty a hmotněprávní úprava celní unie</i>	26
2.1.1.1 Počátek budování celní unie	26
2.1.1.1.1 Ankarská dohoda	26
2.1.1.1.2 Dodatkový protokol 1970	28
2.1.1.1.3 Hmotněprávní úprava přechodné fáze	29
2.1.1.2 Období ochlazování vztahů.....	33
2.1.1.3 Období zavádění celní unie – Náhražka, nebo součást cesty ke členství?	35
2.1.1.3.1 Rozhodnutí 1/95	36
2.1.2 <i>Institucionální rámec a procesní úprava celní unie</i>	40
2.1.2.1 Orgány celní unie	40
2.1.2.1.1 Rada přidružení.....	40
2.1.2.1.2 Asociační výbor	41
2.1.2.1.3 Společný parlamentní výbor	42
2.1.2.1.4 Výbor pro spolupráci v oblasti cel.....	42
2.1.2.1.5 Společný výbor pro celní unii	42
2.1.2.2 Procesní úprava	43
2.1.2.2.1 Konzultace a přijímání rozhodnutí	43
2.1.2.2.2 Jednotná aplikace	44
2.1.2.2.3 Právní závaznost a přímý účinek právních instrumentů tvořících rámec přidružení.	46
2.1.2.2.4 Rozhodování sporů	47
2.2 TURECKO JAKO KANDIDÁTSKÁ ZEMĚ	50
2.2.1 <i>Dvakrát ne. Neúspěšné turecké žádosti o členství z let 1980 a 1987</i>	50
2.2.2 <i>Výzvy po pádu železné opony</i>	52
2.2.3 <i>Vztahová krize</i>	53
2.2.4 <i>Rekonciliace vztahů a summit v Helsinkách v roce 1999</i>	55
2.2.5 <i>Období reformy po helsinském summitu</i>	56
2.2.6 <i>Summit v Bruselu 2004 a počátek přístupových vyjednávání</i>	58
ZÁVĚR	63

RESUMÉ	66
SEZNAM ZDROJŮ	67
PRIMÁRNÍ ZDROJE	67
LITERATURA	71
ODBORNÉ ČLÁNKY	72

ÚVOD

Evropská unie (dále jen „EU“ nebo „Unie“) do dnešní doby prošla od své prenatální fáze představované Evropským společenstvím uhlí a oceli (dále jen „ESUO“), Evropským hospodářským společenstvím („dále jen EHS“) a Evropským společenstvím pro atomovou energii (dále jen „EURATOM“) obrovským vývojem. Z původně klasické mezinárodní organizace se vyvinul kolos s nadnárodním charakterem spravující širokou agendu.

Jedná se o jedinečný projekt, který nemá v historii evropského kontinentu obdoby. Po hrůzostrašných událostech v Evropě v první polovině 20. století se tento projekt založený k čistě ekonomickým a obchodním účelům postupem času změnil také v nástroj mírového dialogu a kooperace, v nástroj vedoucí v duchu liberální demokracie státy Evropy ke společné jednotné budoucnosti. I přes „krizi eurozóny“, v současné době skloňovanou ve všech pádech, je nutno mít na paměti, že nelze uvažovat o krizi základních idejí Evropské unie, jak se někteří představitelé jak v Česku, tak jinde v Evropě snaží podsouvat, ale jedná se zcela evidentně o krizi politicko-mocenskou. Krizi způsobenou politickou ignorací základních ekonomických pouček a stejně tak politickou ignorací právních mechanismů,¹ které pokud by byly efektivně uplatněny, nikdy by k současné situaci nemuselo dojít.

Samotné snahy žadatelských, kandidátských zemí stát se členem Evropské unie jasně prokazují, že Unie má stále co nabídnout, a pokud by tomu tak nebylo, tyto státy by motivaci k členství dozajista ztratily. A to se, jak lze pozorovat, neděje. Naopak se zdá, že motivace zemí při snaze dosáhnout cíle představovaného plnohodnotným členstvím v Unii je dosti vysoká. Neboť proces, kterým země musí projít a který podstupují zcela dobrovolně, je velice náročný a zdoluhavý. Vysokému tlaku a obrovským výzvám jsou vystaveny nejen domácí instituce a političtí představitelé, ale také samotné obyvatelstvo. Ovšem nejen kandidátský stát, ale i samotná Unie musí kvůli vlastnímu rozšiřování čelit mnohým výzvám.

¹ Čl. 126 Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy.

Proces rozšiřování má, alespoň dle dosavadní praxe, dva možné výsledky. Stát, který se uchází o členství a který oficiálně podá přihlášku, se nakonec stane plnohodnotným členem Evropské unie, nebo je jeho přihláška odmítnuta, či podmínky přistoupení nejsou splněny a členem se nestane. Takto ve zkratce uvedený proces ve skutečnosti trvá mnoho let, případně desetiletí a je provázen dlouhou řadou politických jednání, debat a multilaterálních summitů.

První část práce je věnována obecně právu rozšiřování, které reguluje výše nastíněný proces. Pokud autor hovoří o právu rozšiřování, má na mysli veškeré právní normy obsažené v různých právních instrumentech EU. Stejně s vývojem práva Evropské unie se pochopitelně vyvíjí i právo rozšiřování, proto autor zpracovává jednotlivé oblasti této regulace s odkazem na okolnosti mající na její dnešní podobu zásadní vliv. První kapitola první části je věnována proměnám ustanovení práva rozšiřování v primárním právu, změnám, které jsou odrazem, postupem času se měnících, zakládajících smluv. Druhá kapitola první části již zkoumá regulaci v její komplexnosti, tedy včetně sekundárních aktů orgánů Evropské unie i případně právně nezávazných politických prohlášení představitelů EU, neboť se pochopitelně nelze spokojit s jedním, resp. dvěma články zakládajících smluv, jakožto regulací rozšiřování Evropské unie.

Právo rozšiřování sestává klasicky z hmotněprávních a procesněprávních norem a autor toto rozdělení logicky následuje při členění druhé kapitoly první části.

Jak již bylo jednou zmíněno, přistoupení nového státu k Unii je zdoluhavým procesem, na nejdelší cestě za členstvím v Unii se nachází Turecko, které je v této snaze rekordmanem. Dlouhé období udržování asociačního vztahu založeného již v roce 1963 předcházelo období druhému, ve kterém se Turecko snažilo, nakonec úspěšně, i přes několik odmítnutých přihlášek a dalších překážek, získat status kandidátského státu a následně začít s přístupovými jednáními s ultimátním cílem, kterým je členství v Unii. Mapování těchto dvou období tvoří druhou část práce.

Druhá část je dělena do dvou hlavních kapitol, přičemž první z nich analyzuje budování celní unie a druhá Turecko jako kandidátskou zemi.

První kapitola druhé části se tedy soustředí na celní unii. Autor člení kapitolu do dvou podkapitol. První se věnuje hmotněprávní úpravě obsažené v jednotlivých právních instrumentech, které celní unii zakládají a tvoří. Druhá

podkapitola pak institucionálnímu zabezpečení fungování celní unie a dalším esenciálním procesním otázkám včetně postavení celní unii upravujících právních norem ve světle judikatury Soudního dvora Evropské unie (dále jen „SDEU“ nebo obecně „Soud“). Autor zkoumá efektivitu a fungování vnitřních mechanismů, jak celní unie jako celku, tak jednotlivých jejích orgánů.

Druhá kapitola plynule navazuje na kapitolu předchozí, ale věnuje se již vlastnímu využití poznatků z první části práce na případ Turecka. Daná kapitola je členěna striktně chronologicky. Jednotlivé akty turecké vlády i orgánů Unie jsou analyzovány společně s jejich důsledky na přidružení. I přes snahu o omezení jsou zmíněny nejdůležitější politické okolnosti provázející vývoj vztahů. Vnitřní rozpoložení uvnitř Unie je taktéž komentováno, a to pokud má přímý vliv na průběh procesu.

Struktura celé práce se odvíjí od první části, ve které se autor snaží o extrakci pravidel roztroušených v množství různorodých aktů orgánů Unie, aby je poté mohl představit na konkrétním případě, na případě pravděpodobně jednoho z nejkontroverznějších kandidátských států v historii EU.

Kontroverzním pramenícím z oblastí sociálních či religiozních se autor záměrně vyhýbá a přenechává je sociologům a religionistům. Otázkám ekonomickým či politickým se autorovi ne vždy daří úspěšně vyhnout, neboť jak je známo, právo je nástrojem v rukou politiků, kteří jsou, mimo jiné, ovlivňováni právě zájmy ekonomickými.

1 PRÁVO ROZŠIŘOVÁNÍ

1.1 VÝVOJ PODOBY PRÁVA ROZŠIŘOVÁNÍ V ZAKLÁDAJÍCÍCH SMLOUVÁCH

Prvotní fáze v historii vývoje procesu rozšiřování Evropského společenství uhlí a oceli je představována čl. 98 Pařížské smlouvy². Dle znění daného článku může jakýkoliv stát požádat o přistoupení ke Smlouvě³. Žádost je třeba adresovat Radě Evropské unie (dále také „Rada EU“ či „Rada“), která poté co obdrží stanovisko Evropské komise,⁴ stanoví podmínky přístupu. V této fázi lze pozorovat supranacionální⁵ charakter procesu, kdy jsou smluvní státy z rozhodování o přistoupení ke smlouvě formálně vyloučeny a podmínky celého procesu jsou modelovány Radou EU.

Identické články obou Římských smluv⁶ regulující přistoupení k Evropskému hospodářskému společenství a Evropskému společenství pro atomovou energii se v části liší od čistě supranacionálního řešení Pařížské smlouvy. Rada EU jednomyslně rozhodne o členství ve Společenství, o které požádá evropský stát, poté co obdrží stanovisko Evropské komise (dále také „Komise“), což je stejný případ jako v čl. 98. Pařížské smlouvy. Podmínky přijetí jsou ale již předmětem dohody mezi členskými státy a žadatelským státem. A tato dohoda musí být dále ratifikována všemi smluvními státy v souladu s jejich ústavními předpisy. Princip mezivládního rozhodování je v druhé části čl. 237 Smlouvy o založení EHS a čl. 205 Smlouvy o založení EURATOM jasně čitelný a členské státy nejsou z rozhodování vynechány a zachovávají si klíčový vliv na rozšiřování, a to jak vyjednáváním ovlivnit podmínky přistoupení, tak přistoupení zcela vyloučit právem neratifikovat případnou smlouvu.

² Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli ze dne 18. dubna 1951, Paříž.

³ Autor pojmem „Smlouva“ obecně označuje zakládající smlouvy ES.

⁴ Původně „High Authority“.

⁵ Nadnárodní charakter.

⁶ Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství a Smlouva o založení společenství pro atomovou energii ze dne 27. března 1957, Řím.

Výše předestřené rozdílné principy, jimiž se přistoupení států k jednotlivým společenstvím řídilo, by neměly být samy o sobě nijak kontroverzní. Avšak ve spojení s faktickou podmínkou vyžadující, aby státy přistoupily ke všem třem společenstvím najednou, vyvstává řada otázek. Bude každý proces přistoupení k jednotlivým Společenstvím, samostatným procesem nezávislým na ostatních? Pokud ano, jak bude řešena situace, kdy se stát stane úspěšně členem jednoho společenství, avšak nikoli ostatních, protože jiný členský stát odmítne ratifikovat? Pokud se bude jednat o jeden proces, jakým způsobem vedle sebe obtojí proces předestřené v Pařížské smlouvě ovládaný čistě principem supranacionality s procesem v Římských smlouvách založeným na mezivládním rozhodování?

Odpovědi na tyto čistě teoretické otázky přineslo hned první rozšiřování Společenství.⁷ Výsledkem byl pouze jeden proces, namísto ve Smlouvách předpokládaných tří. A to proces, který neodpovídal ani scénáři předestřenému v Pařížské smlouvě, ani tomu v Římských smlouvách. Proces se nacházel někde uprostřed. Členskými státům byla dána možnost účastnit se procesu, jak bylo předpokládáno Římskými smlouvami, avšak ty se rozhodly setkávat v Radě EU, jak bylo stanoveno Pařížskou smlouvou. Podle textu zakládajících smluv by každé rozšíření před Maastrichem⁸ mělo být regulováno dvěma typy naprosto odlišných instrumentů ve třech na sobě nezávislých procesech do tří odlišných společenství. Avšak v praxi se jednalo o jedno přistoupení na základě jednoho procesu. Kochenov⁹ se domnívá, že již v této rané fázi byly položeny základy právního obyčeje v právu rozšiřování.

Jednotný evropský akt¹⁰ je jedním z krůčků k dnešní podobě práva rozšiřování. JEA vtáhl Evropský parlament do procesu spolurozhodování, a tedy i do procesu spolurozhodování o rozšíření.

Další evolucí byla Maastrichtská smlouva,¹¹ kterou byly zrušeny čl. 98 ESUO, čl. 205 EHS a čl. 237 EUROATOM a byly nahrazeny článkem jediným, a

⁷ 1. ledna 1973 přistoupilo Irsko, Velká Británie a Dánsko.

⁸ Před vstupem Smlouvy o Evropské unii v platnost 1. listopadu 1993. Své pojmenování smlouva získala dle nizozemského města Maastricht, kde byla podepsána.

Srov. DYSON, K., K. FEATHERSTONE, *Road to Maastricht: Negotiating Economic and Monetary Union*. New York: Oxford University Press. 1999.

⁹ KOCHENOV, D., *EU Enlargement Law: History and Recent Developments: Treaty – Custom Concubinage?*. European Integration online Papers. 2005, roč. 9, č. 6, s. 34

¹⁰ Jednotný evropský akt podepsán dne 28. února 1986. Úř. věst. L 169 ze dne 29. 6. 1987.

¹¹ Smlouva o Evropské unii podepsána dne 2. února 1992 v Maastrichtu. Úř. věst. L 191 ze dne 29. 7. 1992.

to čl. 0 Smlouvy o Evropské unii (dále také jako „SEU“ či „Maastrichtská smlouva“). V podstatě však čl. 0 SEU pouze kopíruje předchozí čl. 237 EURATOM či čl. EHS. A proto praxi, která se vytvořila před Maastrichtskou smlouvou, lze pozorovat i poté. Faktický proces rozšiřování je stále silně ovlivněn zrušeným čl. 98 ESUO, orgány ES si stále udržují vliv i přesto, že to čl. 0 SEU nepředpokládá. Jedinou změnou se zrušením čl. 98 je fakt, že státy již nemusí ukládat přístupové dokumenty u francouzské vlády.¹²

S Amsterodamskou smlouvou¹³ je čl. 0 SEU přečíslován na čl. 49 SEU. A je vložen odkaz na čl. 6 odst. 1 SEU, jakožto další požadavek na kandidátskou zemi. Článek odkazuje na princip svobody, zásady demokracie, právního státu, na respekt k lidským právům a základním svobodám. Avšak již předtím, než se stal daný článek součástí smlouvy, byly tyto zásady základním požadavkem pro přistoupení ke Společenství,¹⁴ neboť ve Společném prohlášení z roku 1977 Evropský parlament, Rada a Komise zdůrazňují význam, který přikládají ochraně základních práv, a dále připojují, že své pravomoci vykonávají s respektem k těmto právům.¹⁵ Na setkání v Kodani v roce 1978 Evropská rada potvrdila, že respekt k zastupitelské demokracii a lidským právům je esenciální element členství v Evropských společenstvích.¹⁶ Z daného je patrné, že odkaz na čl. 6 SEU v čl. 49 SEU je pouze deklarací již probíhající praxe, a tedy nepřináší s sebou žádné nové důsledky.

Poslední změnu textu Smlouvy s sebou přinesla Lisabonská smlouva.¹⁷ Lisabonská smlouva bohužel proces rozšiřování nijak dodatečně nerozvíjí a ani mu nepřidává na určitosti.¹⁸ Čl. 49 Lisabonské smlouvy stanoví, že žádost o členství může podat každý evropský stát, který respektuje hodnoty uvedené v čl. 2

¹² KOCHENOV, D., EU Enlargement Law, s. 7.

¹³ Amsterodamská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty, podepsána dne 2. října 1997 v Amsterodamu. Úř. Věst. C 340 ze dne 10. listopadu 1997.

¹⁴ LENAERTS, K., P. VAN NUFFEL, Constitutional Law of the European Union. 2.vyd. London: Sweet & Maxwell, 2005, s. 357.

¹⁵ Joint Declaration by the European Parliament, the Council and the Commission, Úř. Věst. C 103 ze dne 27. dubna 1977.

¹⁶ Evropská rada. Presidency Conclusions. Kodaň. 7-8. dubna 1978. Bulletin of European Communities. 1978, č. 3, odst. 5-6.

¹⁷ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007. Úř. Věst. C 306 ze dne 17. prosince 2007.

¹⁸ RISTESKA, M., The effects of the Lisbon Treaty on Accession Countries. Turkish Policy Quarterly, 2010, roč. 9, č. 3, s. 121.

a který se zavazuje k podpoře těchto hodnot. Čl. 2 Lisabonské smlouvy je do jisté míry obdobou čl. 6 odst. 1 Amsterodamské smlouvy, s tím že je rozšířen o úctu k lidské důstojnosti, v souvislosti se zásadou dodržování lidských práv jsou explicitně zdůrazněna práva příslušníků menšin. Dále jsou uvedeny hodnoty jako pluralismus, nepřipustnost diskriminace, tolerance, spravedlnost, solidarita a rovnost mužů a žen. Ustanovení regulující rozšiřování je samozřejmě třeba chápat v kontextu změn v rozhodovacím mechanismu Evropské unie, které s sebou Lisabonská smlouva přinesla jako celek. Výraznou změnou je poslední věta prvního odstavce čl. 49, která stanoví, že kritéria pro přistoupení, na nichž se dohodne Evropská rada, budou zohledněna. Tato věta pravděpodobně odkazuje na Kodaňská kritéria,¹⁹ ale otevírá dveře dalším kritériím a podmínkám v budoucnu. Touto větou se dostává poprvé do textu Smlouvy princip kondicionality,²⁰ který charakterizuje poslední dvě vlny rozšiřování a který je uplatňován i vůči stávajícím kandidátským zemím.

1.2 PRAXE ROZŠIŘOVÁNÍ EU A JEJÍ UKOTVENÍ VE SMLOUVÁCH

Rozšíření Evropské unie je komplexní proces s dalekosáhlými dopady jak na stávající členské státy, tak na státy kandidátské. Při zkoumání práva rozšiřování je jasné, že rozsah, v jakém je proces pokryt primárním právem, je naprosto nedostačující a sekundární akty orgánů ES musí hrát nezastupitelnou roli. V této kapitole se autor zaměří na extrakci obecných pravidel z praxe procesu rozšiřování v minulosti. Na požadavky ze strany Evropské unie a jakým způsobem se tyto uplatňují a kde je původ jejich vzniku, jak již bylo řečeno, Smlouvy nereflektují probíhající praxi rozšiřování zcela přesně a velká část procesu je regulována instrumenty nacházejícími se mimo Smlouvy. Páté a šesté kolo rozšiřování Evropské unie jsou posledními rozšířeními a z nich lze vycházet při charakterizaci jednotlivých podmínek a požadavků na budoucí kandidátské státy.

¹⁹ FAUCOMPRET, E., J., KONINGS, Turkish Accession to the EU. Satisfying the Copenhagen criteria. New York: Routledge. 2008. s. 47.

²⁰ Principu kondicionality se autor věnuje v kapitole Principy rozšiřování.

Proces přistoupení kandidátského státu je regulován jak normami hmotnými tak normami procesními.

1.2.1 Hmotněprávní regulace přistoupení

Kochenov dělí hmotněprávní stránku na principy rozšíření a kritéria rozšíření. Kritéria rozšíření jsou ty podmínky, které by měly být splněny v době žádosti o členství, a až poté přichází na řadu naplnění principů. V praxi to znamená, že stát, který sice splní kritéria, nemusí být připraven přistoupit k principům, a tudíž vstoupit do Evropské Unie a naopak státu, který je schopen přistoupit k principům nemůže být umožněno vstoupit do Evropské unie z důvodu nenaplnění kritérií, která ale ani není možné reálně ovlivnit.

1.2.1.1 Kritéria přistoupení

Vzhledem k čl. 49 SEU může o členství v Unii požádat každý evropský stát, který uznává hodnoty uvedené v čl. 2 SEU a který se zavazuje k jejich podpoře. Z textu Smlouvy lze vyčíst, že kritéria, na základě kterých je stát ucházející se o členství posuzován, jsou následující: musí se pochopitelně jednat o stát, musí se jednat o evropský stát a musí se jednat o stát, který uznává hodnoty obsažené v čl. 2 SEU a zavazuje se k jejich podpoře. Tato kritéria jsou aplikována již od prvního kola rozšiřování, ale jejich obsah byl do dnešní podoby formován postupně v průběhu všech šesti kol.

1.2.1.1.1 Evropský stát

Významu pojmu Evropský stát, jak je užit v čl. 49 SEU, dala alespoň nějaké obrysy Komise ve své zprávě nazvané Evropa a výzva rozšíření z roku 1992.²¹ Komise zastává názor, že sousloví Evropský stát není pouze pojem čistě geografický, jak by se na první pohled mohlo zdát. Podle Komise je evropská identita tvořena elementy jak geografickými, tak historickými a kulturními. Komise dále uvádí, že kritérium evropskosti státu nelze a ani by nebylo účelné definovat apriori, spíše se jedná o pojem, který získá jasnější obrysy v průběhu budoucích let a také s každým dalším kolem rozšíření.

²¹ Komise. Europe and the Challenge of Enlargement. Bulletin of European Communities. 1992. č. 3.

Komise tímto svým „nedefinováním“ pojmu Evropský stát a jeho *de facto* rozšířením o elementy historické a kulturní umožňuje využití daného k čistě politickým účelům.

V roce 1987 obdrželo Maroko od Rady zamítavé stanovisko²² na žádost o přistoupení odůvodněné právě nenaplněním kritéria Evropského státu. Naopak v případě Turecka, které je z větší části geograficky situováno v Asii, nebyl problém, aby Evropský parlament, Rada i Komise potvrdily jeho způsobilost stát se členským státem ve vztahu k tomuto kritériu.²³

Výše uvedený případ jasně demonstruje, jak se na první pohled jasné kritérium obsažené v textu Smlouvy může stát mocným nástrojem fungujícím jako síto, které lze případně politicky relativně efektivně využít.

1.2.1.1.2 Respekt k hodnotám obsaženým v článku 2 Smlouvy o Evropské unii

Článek 49 SEU stanoví, že o členství v Unii může požádat stát, který uznává hodnoty uvedené v čl. 2 a který se zavazuje k jejich podpoře. Článek 2 SEU referuje k hodnotám úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv. Avšak ještě předtím, než se toto ustanovení objevilo ve Smlouvě, byl respekt k daným hodnotám základním požadavkem na stát, který se o členství ucházel.²⁴ Dané lze pozorovat na historii rozšiřování Společenství, kdy Smlouva o přidružení s Řeckem nebyla po dobu vojenského převratu naplňována, kdy diktátorský režim ve Španělsku byl důvodem, pro který jeho žádost o vstup zůstala bez odezvy. Stejně tak v případě Turecka, kdy nebyla Asociační dohoda naplňována během domácí politické krize v 70. letech.

²² Rada. Council Decision. 1. října 1987. Europe Archives. Z 207.

²³ Evropská rada. Presidency Conclusions. Lucemburk. 12-13. prosince 1997. odst. 31., Komise. Commission Opinion on Turkey`s Request for Accession to the Community, SEC (89) 2290 final. Brusel. 18. prosince 1989., Komise. Communication from the Commission to the Council, European Strategy for Turkey, The Commission`s Initial Operational Proposals, COM(98) 124 final. Brusel. 4. března 1998.

²⁴ LENAERTS, K., P. VAN NUFFEL, Constitutional Law of European Union, s. 358.

1.2.1.2 Principy rozšiřování

Principy rozšíření se na rozdíl od kritérií neobjevují v textu Smlouvy. Principy vznikají a jsou přizpůsobovány a zpřesňovány s každým kolem rozšiřování, což odpovídá metodě inkrementalismu,²⁵ která je aplikována Unií ve vztahu k integraci.²⁶ Kochenov rozeznává základní principy rozšíření, jak je lze chápat při interpretaci *communiqué* setkání Evropské rady v Haagu v roce 1969.²⁷ Za takovéto principy lze považovat: státy přistupují k existujícímu Společenství a nevytváří se jiné uskupení, státy musí přistoupit k *aquis communautaire*, přechodná období by měla být co možná nejvíce omezena a derogace ze Smluv, či principů, na nichž je Unie založena, jsou nepřípustné. Dynamiku vývoje principů lze pozorovat na principu posledním a tím je tzv. princip kondicionality, který byl vytvořen v očekávání žádostí o členství postkomunistických států střední a východní Evropy.

1.2.1.2.1 Přistoupení k již existující Unii

Přistupující státy musí přistoupit k již existujícím Smlouvám, tak jak jsou, bez možnosti je jakkoliv měnit. Tento princip je základním principem v právu rozšiřování a přímo na něj navazují principy jako přistoupení k *aquis* a omezení přechodných období a derogací ze Smluv.²⁸ Tento princip byl vytvořen s prvním kolem rozšiřování, kdy při prvním pokusu o přistoupení Velké Británie ke Společenství byla žádost vetována v roce 1963 francouzským prezidentem de Gaullem, a to kvůli neochotě Velké Británie přistoupit k existujícímu Společenství a kvůli její snaze vyjednat určité aspekty Společenství jiným způsobem.²⁹

²⁵ Metoda inkrementalismu spočívá v řešení problému postupnými dílčími kroky, namísto jednoho celistvého.

²⁶ PRESTON, Ch., *Enlargement and Integration in the European Union*. London: Routledge. 1997. s. 18.

²⁷ Evropská rada. The Hague Summit. 1-2. prosince 1969. *Bulletin of European Communities*. 1970. č. 1. bod. 13.

²⁸ KOCHENOV, D., *EU Enlargement Law*, s. 11.

²⁹ PRESTON, Ch., *Enlargement and Integration in the European Union*, s. 18.

1.2.1.2.2 Přistoupení k *aquis communautaire*

Definice pojmu *aquis communautaire*, tak jak byl užít v Amsterodamské smlouvě, ve Smlouvě chybí. Komise považuje za *aquis* veškerá práva a povinnosti, současná i budoucí, vztahující se k Unii a jejím institucím.³⁰ *Aquis* je tvořen primárním právem EU, tedy zřizovacími smlouvami, sekundárním právem EU, a to jak nařízenými, směrnicemi, rozhodnutími, tak i akty bez právní závaznosti, tedy doporučeními a stanovisky. Prohlášení a rezoluce orgánů EU, mezinárodní smlouvy uzavírané EU s třetími státy dle čl. 216 SEU jsou součástí *aquis* také, stejně jako judikatura Soudního dvora EU. Co se týká přistupujících států, je zajímavé, že pro ně je *aquis* v jistých směrech širší než pro členy stávající a to v případě Evropské měnové unie³¹ a Schengen *aquis*.³²

1.2.1.2.3 Omezení přechodných ustanovení a derogací

Derogace článků Smluv nebo hodnot, na kterých je Unie založena, je nepřipustná. Avšak v jistých případech je nutný určitý časový horizont k úplnému sladění legislativy přistupujícího státu s *aquis*, či pozvolná adaptace s ohledem na ekonomické důsledky, které s sebou dané může nést. Situace se týká jak přistupujících, tak i stávajících států. Tohoto práva využilo například Německo ve vztahu k státům pátého a šestého kola rozšíření v oblasti volného pohybu pracovníků. Tato přechodná období musí být striktně dočasná. Pokud by se však jednalo o opatření, které nemá dočasný charakter, je třeba jej považovat za normu³³ se stejným právním statusem, jako ty, které jsou tímto doplněny, nebo zrušeny.

1.2.1.2.4 Kondicionalita

Princip kondicionality je uplatňován v současnosti vůči všem kandidátským zemím. Tento princip se vyvinul v reakci na očekávané žádosti o členství v Unii ze strany postkomunistických zemí střední a východní Evropy po rozpadu východního bloku. Unie potřebovala, dříve než dojde k rozšíření, aby dané země

³⁰ Komise. Europe and the Challenge of Enlargement. Bulletin of European Communities. 1992. č. 3.

³¹ Akt o podmínkách přistoupení. Úř. Věst. L 236 ze dne 23. září 2003. čl. 4.

³² Ibid. čl. 3.

³³ KOCHENOV, D., EU Enlargement Law, s. 13.

dosáhly určitého standardu, jak ekonomického, tak na poli demokracie a lidských práv. Unie byla na špatný stav ekonomiky přistupujících států svým způsobem zvyklá, ale s deficitem demokracie a ochrany lidských práv neměla žádné zkušenosti.³⁴

Dominantní myšlenkou principu kondicionality je vynucení reforem příslibem odměny.³⁵ Tedy celá idea je postavena na tom, že pokud stát splní určité požadavky, je odměněn finančními dotacemi a možností postoupit o stupeň výše. Takto stát postupně, pokud bude úspěšný v plnění reforem, může dosáhnout až na vrchol a v tom případě hlavní odměnou bude plné členství v Evropské unii. Avšak nutno podotknout, že i pokud stát splní všechny podmínky, nevzniká mu právo být přijat do Unie.³⁶ Na straně Unie zajisté nevzniká právní povinnost kandidátskou zemi přijmout, o morální povinnosti lze uvažovat.

Základem principu kondicionality se stala tzv. Kodaňská kritéria, která vzešla ze zasedání Evropské rady 22. června 1993.³⁷ I přesto, že tato kritéria byla přijata ještě před vstupem Rakouska, Finska a Švédska do EU v rámci čtvrtého kola v roce 1995, neměla na jejich přistoupení vliv, neboť zasedání Evropské rady se zaměřilo zejména na země střední a východní Evropy (dále také „CEEC“)³⁸. Na druhou stranu kritéria zde nastavená výhradně vůči těmto zemím se stala po jejich vstupu do Unie běžným nástrojem, kterého Unie využívá v praxi vůči státům ucházejícím se o členství.

Kodaňská kritéria, jak formulována Evropskou radou, sestávají z kritérií politických, ekonomických a schopnosti převzít povinnosti členského státu v souvislosti s politickou, ekonomickou a měnovou unií. Evropská rada se v Lucemburku v roce 1997 usnesla, že zahájení přístupových vyjednávání je možné, pouze pokud státy splní politická kritéria. Tímto byla jasně vyjádřena nadřazenost kritérií politických nad kritérii ostatními.³⁹ Dalším z kroků v motivaci

³⁴ Ibid. s. 14.

³⁵ SCHIMMELFENNING, F., U. SEDELMEIER, Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 2004, č. 11, s. 761.

³⁶ Čl. 49 SEU

³⁷ Evropská rada. Presidency Conclusions. Kodaň. 21-22. června 1993. *Bulletin of European Communities*. 1993. č. 6. odst. 6.

³⁸ Zkratka „CEEC“ pochází z anglického „Central and Eastern European Countries“.

³⁹ KOCHENOV, D., *EU Enlargement Law*, s. 15.

států k provádění nutných reforem bylo nařízení Rady 622/98,⁴⁰ kterým byly finanční dotace EU podmíněny splněním požadovaných podmínek.⁴¹ Tímto byla převážně politická kritéria vtažena do roviny právní regulace.⁴² Lisabonskou smlouvou jsou Kodaňská kritéria odkazem prakticky včleněna do zakládacích smluv, kdy poslední věta článku čl. 49 stanoví, že kritéria, na nichž se Evropská rada dohodne, musí být při žádosti o členství zohledněna. Evropská rada je pravidelně informována o naplňování kritérií kandidátskými zeměmi prostřednictvím pravidelných zpráv o pokroku kandidátských zemí každoročně vydávaných Komisí.

Jasnější představu o obsahu těchto požadavků lze získat z dokumentů odvozených od Kodaňských kritérií, zejména z Agendy 2000,⁴³ nebo z pravidelných zpráv o pokroku kandidátských zemí.

Politická kritéria jsou představována stabilními institucemi zaručujícími demokracii, zákonnost, zajištění lidských práv a respektování a ochranu menšin.⁴⁴ Komise požaduje od zemí, které se ucházejí o členství, nejen pouhé konstatování těchto zásad v ústavách, ale i jejich vlastní uplatňování v praxi. Ekonomickými kritérii jsou požadavky na existenci fungujícího tržního hospodářství a schopnost odolávat konkurenčním tlakům a tržním silám v rámci Unie. Třetím kritériem je schopnost převzít závazky vyplývající z členství, včetně plnění cílů politické, hospodářské a měnové unie.⁴⁵

Cíl Kodaňských kritérií je jasný: umožnit vstup do Evropské Unie pouze těm státům, které jsou schopny dostát standardům stávajících členských států a tím ve stejnou chvíli zaručit ochranu vlastní Unie před negativními dopady, které by s sebou mohlo rozšíření o nepřipravené státy přinést.

⁴⁰ Rada. Regulation on assistance to applicant states in the framework of the pre-accession strategy and, in particular, on the establishment of Accession Partnerships. č. 622/ 98 ze dne 16. března 1998. Úř. Věst. L 85/ 1 ze dne 20. března 1998.

⁴¹ MARKTLER, T., The power of Copenhagen Criteria. Croatian Yearbook of European Law and Policy, Zagreb, University of Zagreb, 2006, roč. 2, p. 347.

⁴² KOCHENOV, D., EU Enlargement Law, s. 16.

⁴³ Komise. Agenda 2000. For stronger and wider Union. 15. července 1997. Bulletin of the European Union. 1997. č. 3.

⁴⁴ Evropská rada. Presidency Conclusions. Kodaň. 21-22. června 1993. Bulletin of European Communities. 1993. č. 6.

⁴⁵ Ibid.

1.2.2 Procesněprávní regulace přistoupení

Z článku 49 SEU lze získat pouze velmi limitovanou představu, na jakých vnitřních procesech je přistoupení k Evropské unii závislé. Článek 49 stanoví, že je nutné informovat Evropský parlament i vnitrostátní parlamenty členských států, je nutné, aby žadatelství stát podal žádost Radě, o které rozhodne Rada po konzultaci s Komisí a se souhlasem Evropského parlamentu. Evropská rada získala s Lisabonskou smlouvou právo, aby kritéria jí přijatá byla zohledněna. Odstavec 2 čl. 49 vyžaduje uzavření přístupové smlouvy mezi členskými státy a přistupujícím státem a úspěšné ratifikace těchto smluv všemi smluvními státy v souladu s jejich ústavními předpisy.⁴⁶

Proces přistoupení oficiálně začíná ve chvíli, kdy stát požádá o členství v Unii. Rada jednomyslně rozhodne o žádosti. Komise vypracuje stanovisko a doporučí začít s jednáním o přistoupení, jakmile stát splní podmínky kondicionality. O průběhu plnění kritérií je Evropská rada a Evropský parlament informován souhrnnými zprávami a pravidelnými zprávami o pokroku kandidátských zemí vydávanými Komisí. Jednání o přistoupení jsou vedena na základě vyjednávacího rámce, který je jednomyslně přijat Radou na základě návrhu Komise a který stanoví mandát pro jednání. Aby mohli kandidátské státy přistoupit k Evropské unii, musí provést reformy, jejichž cíle jsou obsaženy v přístupovém partnerství, dokumentu připravovaném Komisí a vydávaném pravidelně Radou. Fakt, že jsou jednání započata s více státy najednou, neznamená, že budou také ve stejný čas ukončena.⁴⁷ Délka a průběh vyjednávání závisí čistě na rychlosti reform a aproximaci vnitrostátního práva s právem EU.⁴⁸ Jednání se odehrávají na mezivládní úrovni mezi kandidátskými státy a členskými státy setkávajícími se v Radě.⁴⁹ Po dosažení dohody mezi stranami je třeba, aby Evropský parlament vyslovil s návrhem smlouvy o přistoupení souhlas a Rada dohodu jednomyslně odsouhlasila po obdržení stanoviska Komise. Posledním krokem v procesu je podpis smlouvy zástupci členských států a kandidátskou

⁴⁶ TATHAM, A. F., *Enlargement of the European Union*. Alpen aan den Rijn: Kluwer Law International. 2009. s. 239.

⁴⁷ Toto lze pozorovat na příkladě Turecka a Chorvatska. Oba státy započaly vyjednávání v témže roce, avšak stupeň vývoje vyjednávání se nachází v naprosto odlišných rovinách.

⁴⁸ http://ec.europa.eu/enlargement/the-policy/process-of-enlargement/screening-and-monitoring_cs.htm.

⁴⁹ KOCHENOV, D., *EU Enlargement Law*, s. 19.

zemí a její následné předložení k ratifikaci národním parlamentům. Kandidátský stát se stává členským státem poté, co je smlouva úspěšně ratifikována ve všech členských státech a samotném přistupujícím státě, a poté, co tato vejde v platnost.

2 TURECKO A EVROPSKÁ UNIE

Série vojenských porážek Osmanské říše v 18. a 19. století evropskými státy vedly k dlouhému období reforem a modernizaci tureckého státního aparátu a armády v evropském duchu, zejména dle francouzského sekulárního vzoru. V roce 1923 po balkánských válkách, první světové válce a tureckém boji za samostatnost vzniká z prachu bývalé Osmanské říše Turecká republika.

Pro mladé Turecko bylo v obdobích mezi válkami nejdůležitější udržet si nezávislost a tempo reforem vedoucí vývoj státu směrem k evropským normám a standardům. Turecko, které si v druhé světové válce zachovalo neutralitu, ale která už v nových poválečných podmínkách nebyla nutná, nastavilo jasně prozápadní kurz ve své zahraniční politice.⁵⁰ To mělo odezvu a Spojené státy poskytly finanční pomoc v rámci Marshallova plánu ve snaze vyvážit tlak vyvíjený na Turecko Sovětským svazem.

V roce 1945 se Turecko stalo jedním ze zakládajících členů Organizace spojených národů, členem Rady Evropy v roce 1949, členem Severoatlantické aliance v roce 1952 a zakládajícím členem OECD⁵¹ v roce 1960.

V tomto období byly také položeny základy Evropského společenství uhlí a oceli a Evropského sdružení volného obchodu⁵². Turecko se muselo, pokud chtělo udržet krok s Evropou, nutně rozhodnout, zda zvolí jako budoucnost jednotný trh představovaný ESUO, nebo spíše volnější pojetí spolupráce ve formě zóny volného obchodu představované EFTA. Turecko po válce následovalo kroky Řecka, a to nikoli z pouze důvodů rivality, ale také proto, aby se samo neocitlo v politické izolaci.⁵³ A proto také, když v roce 1959 Řecko zažádalo Evropské společenství o status přidruženého člena, Turecko reagovalo stejně.

⁵⁰ BRUSSE, W. A., R. T. GRIFFITHS, Good Intentions and Hidden Motives. Turkey-EU Relations in a Historical Perspective. In Turkey and the EU Enlargement: Processes of Incorporation. 1. vyd, Istanbul, Istanbul Bilgi University Press 88, 2004, s. 16.

⁵¹ Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, zkratka „OECD“ z anglického Organisation for economic Co-operation and Development.

⁵² Autor dále v textu užívá zkratky „EFTA“, z anglického European Free Trade Area.

⁵³ CALIŞ, Ş., Formative Years: A Key for Understanding Turkey's Membership Policy towards the EU. Perceptions, 2004, s. 82.

2.1 CELNÍ UNIE

Zpracování tématu přidružení a vytváření celní unie mezi ES a Tureckem lze uchopit různými způsoby. Možností by mohla být analýza ustanovení právních dokumentů s jejich implikacemi, téma lze samozřejmě zkoumat z pohledu mezinárodních vztahů, mezinárodní politiky, ekonomických vazeb apod. Členit je možné chronologicky a průběžně analyzovat, nebo rozdělit téma na tematické okruhy a ty zpracovat jednotlivě. Při zpracování celní unie se autor zaměřil na rozdělení vývoje vztahů na tři části, tři vývojová období, přičemž každé z nich je charakterizováno určitými specifiky. Avšak jisté oblasti, které je nutno sledovat v kontextu všech právních instrumentů regulujících daný vztah, autor zařadil na konec prvního celku.

První kapitola části práce zabývající se celní unií analyzuje ve třech na sobě navazujících a chronologicky členěných podkapitolách jednotlivé esenciální právní instrumenty, které zakládají a postupně prohlubují vztah mezi Tureckem a Evropskou unií v oblasti celní unie.

V druhé kapitole se autor zabývá institucionálními a procedurálními otázkami celní unie, kde již právní normy nejsou analyzovány v rámci předpisu, který je obsahuje. S úmyslem představit celistvý obrázek popisovaného problému odkazují na ustanovení obsažená v různých instrumentech, které danou oblast upravují.

Dalo by se také říci, že první kapitola obsahuje hmotněprávní úpravu celní unie a asociačního procesu, kdežto druhá se zabývá, jak již bylo řečeno, institucionálními a procedurálními otázkami.

Celní unií lze považovat za počátek a přípravu Turecka na vstup do Evropské unie, nebo také jako náhražku namísto tohoto vstupu. V počátcích asociačního vztahu v 60. letech se celní unie a volný pohyb zboží jevil, jak pro šestici zakládajících členů Společenství, tak hlavně pro Turecko, jako obrovský krok ke společné budoucnosti. Avšak za padesát let Unie prošla neuvěřitelným vývojem a z dnešního pohledu není celní unie mezi státy již tak významnou záležitostí a jedná se pouze o jednu z mnoha součástí cesty k plnému členství v Unii.

2.1.1 Právní instrumenty a hmotněprávní úprava celní unie

Základním pilířem přidružení je Smlouva o přidružení mezi ES a Tureckem z roku 1963,⁵⁴ která byla postupně doplněna Dodatkovým protokolem v roce 1970⁵⁵, několika finančními protokoly a rozhodnutími Rady přidružení,⁵⁶ z nichž nejvýznamnější je rozhodnutí č. 1/95⁵⁷ zakládající celní unii. Následující část práce se věnuje těmto základním právním instrumentům a jejich hmotněprávním ustanovením regulující celní unii.

2.1.1.1 Počátek budování celní unie

2.1.1.1.1 Ankarská dohoda

Turecko podalo žádost o přidružení 31. července 1959, měsíc poté, co tak učinilo Řecko. Avšak v následujícím roce převzala v zemi vládu armáda ozbrojeným pučem a původní iniciátoři žádosti byli popraveni. Nicméně zanedlouho se podařilo ustavit vládu novou a ta pokračovala v započatém jednání o podobě smlouvy. 25. června 1963 se strany dobraly k dohodě a 12. září byla podepsána dohoda o přidružení mezi Tureckem a Evropským hospodářským společenstvím (dále jen „Ankarská dohoda“, či obecně „Dohoda“), která vešla v platnost 1. prosince 1964⁵⁸ a přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem tak bylo založeno.

Ankarská dohoda je dohoda o přidružení ve smyslu čl. 238 Římské smlouvy. Ankarská dohoda je smlouvou sui genesis, zajisté nemá takový význam jako smlouvy přístupové, ale také není pouhou obchodní smlouvou. V počátku se sice jednalo o klasickou smlouvu ve smyslu mezinárodního práva. I přesto, že jí

⁵⁴ Dohoda zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963. Úř. Věst. 217 ze dne 29. 12. 1964.

⁵⁵ Dodatkový protokol ze dne 23. listopadu 1970. Úř. Věst. L 293, ze dne 29. 12. 1972.

⁵⁶ Rada přidružení je hlavním orgánem vytvořeným asociační dohodou. Radě přidružení se autor detailně věnuje v kapitole nazvané Orgány celní unie.

⁵⁷ Rada přidružení. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

⁵⁸ CALIŞ, Ş., Formative Years: A Key for Understanding Turkey's Membership Policy towards the EU, s. 88.

stále zůstává, ve světle vývoje základních zásad práva Evropské unie nabývá jistých atributů právních norem společenství, o nichž bude pojednáno níže. Dohoda zakládá vzájemná práva a povinnosti mezi stranami, tedy Tureckem, Evropským společenstvím a dle čl. 228 odst. 2 Římské smlouvy jsou dohodou vázány také členské státy. Asociační dohody uzavřené podle čl. 228 a 238 Římské smlouvy tvoří integrální součást komunitárního práva.⁵⁹

Ankarská dohoda je prvním instrumentem zakládajícím právní vztah mezi Tureckem a Společenstvím. V praxi Evropského společenství slouží asociační dohody účelům vytvoření celních unií mezi Společenstvím a přidruženým státem. Ankarská dohoda však svým pojetím přesahuje pouhý koncept celní unie a lze ji chápat jako přípravnou fázi členství ve Společenství, avšak bez garance tohoto.⁶⁰

Cíl Ankarské dohody je stanoven čl. 2 této a je jím podpora „*stálého a vyváženého posilování obchodních a hospodářských vztahů mezi smluvními stranami při plném respektování nutnosti zajistit urychlený rozvoj tureckého hospodářství a pozvednout úroveň zaměstnanosti a životní úroveň tureckého národa*“.

Celní unie, která je stipulována Ankarskou dohodou, má sloužit jako nástroj k dosažení výše uvedených cílů a měla by být vytvořena postupně ve třech fázích. Přidružení by mělo sestávat z přípravné, přechodné a závěrečné fáze, které na sebe navazují a každá z nich předpokládá různá práva a povinnosti stran.

2.1.1.1.1.1 Tři fáze přidružení předpokládané asociační dohodou

Během přípravné fáze má Společenství povinnost poskytnout finanční pomoc Turecku, které má na druhou stranu povinnost posílit hospodářství, aby bylo schopno plnit povinnosti v následujících etapách. Přípravná fáze by měla trvat pět let, její trvání může prodloužit Rada přidružení, a to pokud turecké hospodářství není ve stavu, kdy by bylo možné postoupit do přechodné etapy. Pokud je turecké hospodářství dostatečně připraveno na přechodnou etapu, Rada

⁵⁹ Rozsudek SDEU ze dne 30. září 1987, Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd, C – 12/86, odst. 1., Rozsudek SDEU ze dne 30. května 1974, Haegeman v Belgian State, C – 181/73, odst. 1.

⁶⁰ LASOK, D., The Ankara Agreement: Principles and Interpretation. In Marmara Journal of European Studies, 1991, č. 1-2, svazek 1., s. 27.

přidružení připraví harmonogram a předpisy o podmínkách přechodné fáze formou dodatkového protokolu.

Během přechodné fáze se na základě vyvážených práv a povinností postoupí k postupnému vytváření celní unie a sbližování hospodářských politik smluvních stran. Přechodná fáze by měla vést k zavedení celní unie. Tato fáze nesmí trvat déle než dvanáct let, pokud však dojde k vzájemné dohodě, může být toto období prodlouženo. Celní unie však musí být vytvořena v přiměřené době.⁶¹ Toto ustanovení, přijaté s vidinou možných překážek na cestě k vytvoření celní unie, zdůrazňuje, že přechodná fáze by v zásadě neměla trvat déle, než je nutné.⁶²

Čl. 5 Ankarské dohody předpokládá, že závěrečná fáze je fází cílovou. Tedy fáze, jejíž naplnění je účelem dohody. Závěrečné etapy, ustavení celní unie, by mělo být dosaženo, pokud bude proces probíhat podle předestřené rozvrhu, po sedmnácti letech od podpisu smlouvy. Avšak samotnou dohodou je naplnění tohoto cíle podmíněno doplněním potřebnou legislativou.⁶³

2.1.1.1.2 Dodatkový protokol 1970

Jak předpokládala Ankarská dohoda, po přípravné etapě, během které se mělo turecké hospodářství za finanční pomoci Společenství konsolidovat, by měla přijít etapa přechodná.⁶⁴ Přechodná fáze je upravena v Ankarské dohodě pouze rámcově a k jejímu provádění je nutná dodatečná smluvní úprava.

Turecká strana měla snahu vyjednat podmínky přechodné fáze a její zavedení co nejdříve v očekávání vyššího hospodářského růstu, který by se dostavil s hlubší integrací.⁶⁵ K potřebnému kroku v přechodu do další fáze tvorby celní unie došlo 23. listopadu 1970 v Bruselu, kdy byl podepsán Dodatkový protokol k dohodě zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem, který vešel v platnost 1. ledna 1973 (dále jen „Dodatkový protokol“, či obecně „Protokol“).⁶⁶ Protokol sestává z preambule a 64

⁶¹čl. 4 Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

⁶²LASOK, D., *The Ankara Agreement: Principles and Interpretation*, s. 29.

⁶³LASOK, D., *The Ankara Agreement: Principles and Interpretation*, s. 29.

⁶⁴čl. 8 Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

⁶⁵LENSKI, E., *Turkey and the EU: On the Road to Nowhere?* ZaöRV. 2003, č. 3., s. 79.

⁶⁶Dodatkový protokol ze dne 23. listopadu 1970. Úř. Věst. L 293, ze dne 29. 12. 1972.

článků, jež jsou rozděleny do čtyř hlav. K Protokolu je připojeno šest příloh a nedílnou součástí je také Finanční protokol, který upravuje podmínky čerpání finanční pomoci Tureckem.

Preambule Dodatkového protokolu vyjadřuje přesvědčení, že došlo k naplnění podmínek vytyčených Ankarskou dohodou a Turecko je tak připraveno plnit povinnosti, které souvisí se vstupem do přechodné fáze a vyplývají ze zavádění celní unie. Preambule předestírá dva základní cíle protokolu. Zaprvé: zajistit „na základě vzájemných a vyrovnaných závazků postupné vytvoření celní unie mezi společenstvím a Tureckem“. Zadruhé: „sblížení hospodářské politiky Turecka s politikou Společenství, aby se zajistilo správné fungování přidružení i rozvoj společných akcí, které jsou pro to nezbytné“. Protokolem byly položeny základy nejen celní unie, ale také čl. 36 práva volného pohybu.⁶⁷

2.1.1.1.3 Hmotněprávní úprava přechodné fáze

Následující kapitola rozpracovává hmotněprávní ustanovení Ankarské dohody společně s Dodatkovým protokolem, která upravují přechodnou etapu budování celní unie.

Zásadní jsou ustanovení Dohody, která zakazují veškerou diskriminaci na základě státní příslušnosti v oblastech působnosti dohody⁶⁸ a která garantují rezidentům všech členských států veškeré výhody, které Turecko poskytuje třetím státům.⁶⁹

2.1.1.1.3.1 Volný pohyb zboží

Ankarská dohoda připravuje základ pro budování celní unie, která se vztahuje na obchod s veškerým zbožím. Podle Dodatkového protokolu se zbožím, na něž se vztahují ustanovení o celní unii, má na mysli veškeré zboží, které je ve volném oběhu a je vyrobené ve Společenství nebo Turecku, či dovážené ze třetích zemí.

Dodatkový protokol rozpracovává pravidla provedení celní unie nastavená Dohodou, která zakazuje veškerá cla a poplatky s rovnocenným účinkem, kvóty a

⁶⁷ LENSKI, E., Turkey and the EU: On the Road to Nowhere?, č. 3., s. 80.

⁶⁸ Čl. 9 Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

⁶⁹ Ibid. čl. 20.

opatření s rovnocenným účinkem, pokud tyto jsou povahy ochraňující domácí zboží a jsou v rozporu s cíli smlouvy.⁷⁰

Strany se zavazují zrušit vývozní cla a poplatky s rovnocenným účinkem do čtyř let.⁷¹ V případě, že bude zavedení nových vývozních cel nezbytné pro dosažení cílů Dohody, mohou tato být Radou o přidružení povolena.⁷² Společenství má povinnost zrušit cla a poplatky s rovnocenným účinkem na zboží dovážené z Turecka již se vstupem Protokolu v platnost. Výjimku tvoří textilní výrobky specifikované Přílohou č. 2,⁷³ u nichž snižování cel probíhá po dobu dvanácti let. Druhou výjimkou jsou ropné produkty, které jsou podrobeny clu v případě, že jejich import přesáhne stanovenou hranici.⁷⁴ Turecko nemusí odstranit veškerá dovozní cla nárazově, ale je mu umožněno tak činit jejich postupným snižováním. Prvních pět let od vstupu Protokolu v platnost o třicet procent a poté deset procent každý další rok, výjimkou jsou produkty vypočtené v obsáhlém seznamu tvořícím Přílohu č. 3, pro které se doba pro úplné odstranění cel prodlužuje na 22 let. Pokud v Turecku dojde k vývoji nového odvětví zpracovatelského průmyslu, neexistujícího při podpisu Protokolu, má Turecko právo na ochranu produktů tohoto průmyslu formou rozšíření Přílohy č. 3, nebo znovuzavedení cla na takovéto výrobky. Vždy je však třeba o takovýchto krocích informovat Radu přidružení. Strany mohou odstranění cel provést v rychlejším tempu, než předpokládá harmonogram, avšak vždy se vyžaduje, aby byla druhá strana o tomto s předstihem notifikována.

K zajištění efektivity celní unie mezi ES a Tureckem je nutné, aby Turecko sladilo svůj celní sazebník se společným celním sazebníkem, přičemž přijetí společného celního sazebníku probíhá v podobném režimu jako odstraňování cel.⁷⁵

Dalším krokem, který vyžaduje Asociační dohoda a který detailně upravuje Protokol, je odstranění množstevních omezení a opatření s rovnocenným účinkem.

⁷⁰ Čl. 20. Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

⁷¹ Čl. 15 Dodatkového protokolu ze dne 23. listopadu 1970.

⁷² Ibid. čl. 7.

⁷³ Jedná se o bavlněné nitě, bavlněné tkaniny a ručně zhotovované koberce.

⁷⁴ Příloha č. 1 stanoví 200 000 tun.

⁷⁵ Čl. 17 až 19 Dodatkového protokolu ze dne 23. listopadu 1970.

Strany se dohodly, že mezi sebou nebudou zavádět nová množstevní omezení dovozu ani opatření s rovnocenným účinkem, než jsou ta aplikovaná v době vstupu Protokolu v platnost. Množstevní omezení dovozu, která jsou účinná, má Společenství povinnost, až na výjimky,⁷⁶ zrušit vstupem Protokolu v platnost. Turecko má povinnost odstranit veškerá množstevní omezení také, avšak opět postupně v průběhu 22 let. Omezení v případě vývozu mají obě strany povinnost odstranit nejpozději do konce přechodné fáze. Čl. 29 Dodatkového protokolu upravující obecnou výjimku z ustanovení regulující množstevní omezení je identický s čl. 36 smlouvy o založení EHS a umožňuje omezit vývoz či dovoz ve specifických případech, a pokud tak nejsou založena omezení diskriminující povahy nebo se nejedná o zastřené omezování obchodu.⁷⁷

Ankarská dohoda předpokládá rozšíření přidružení na zemědělské produkty⁷⁸ podle zvláštních pravidel respektujících Společnou zemědělskou politiku.⁷⁹ Je nutné podotknout, že v době podpisu Dohody ještě samotná Společná zemědělská politika nebyla, i přes rámec v zakládacích smlouvách, řádně definována.⁸⁰ Protokol se otázce zemědělství věnuje opět pouze okrajově. Turecko má přibližovat svou zemědělskou politiku Společné zemědělské politice. Přičemž Společenství při její tvorbě a vývoji zohlední zájmy Turecka. Strany se vzájemně informují, Turecko o svých zájmech, pokud o tom rozhodne Rada přidružení, a naopak Společenství o návrzích Komise týkajících se zemědělství. Společenství má povinnost, pokud Turecko do dvaadvaceti let přijme opatření Společné zemědělské politiky, zavést volný pohyb zemědělských produktů.⁸¹

2.1.1.1.3.2 Volný pohyb osob a služeb

Ustanovení Smlouvy o založení Společenství se mají stát vzorem pro budování vzájemných vztahů mezi Tureckem a Společenstvím v oblasti volného pohybu pracovníků, služeb a svobody usazování. Turecká strana při vyjednávání

⁷⁶ Příloha č. 2, výjimku tvoří zámotky bource morušového a surové hedvábí.

⁷⁷ Daná opatření musí být odůvodněna veřejnou mravností, veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností, ochranou zdraví a života lidí a zvířat, ochranou rostlin, ochranou národního kulturního pokladu, jenž má uměleckou, historickou nebo archeologickou hodnotu, nebo ochranou průmyslového a obchodního vlastnictví.

⁷⁸ Produkty obsažené v seznamu v příloze II Smlouvy o založení Společenství

⁷⁹ Čl. 11 Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

⁸⁰ LASOK, D., *The Ankara Agreement: Principles and Interpretation*, s. 32.

⁸¹ Čl. 34 Dodatkového protokolu ze dne 23. listopadu 1970.

tlačila na otevření pracovního trhu pro turecké dělníky, ale takový požadavek byl v době vysokého procenta nezaměstnanosti pro členské státy nepřijatelný. Proto protokol, až na výjimky, rozpracovává proces zavádění volného pohybu osob a služeb nastíněný Dohodou velmi omezeně a předpokládá, že Rada přidružení bude hrát v tvorbě pravidel hlavní roli. Ale je jasné, že Rada přidružení, jakožto politický orgán složený mimo jiné z ministrů jednotlivých členských států, se nestala tím iniciátorem otevření pracovního trhu pro turecké pracovníky, a proto rámcová ustanovení Dohody a Protokolu zůstala neprovedena.

Zavádění volného pohybu pracovníků má být prováděno postupně, rozloženo do období od dvanáctého do dvaadvacátého roku od vstupu Ankarské dohody v platnost, tedy do roku 1986. Protokol zakazuje diskriminaci na základě státní příslušnosti, dále však průběh nijak blíže nespecifikuje a deleguje přijetí potřebných pravidel na Radu přidružení. Tedy vyjma povinnosti Rady přidružení přijmout opatření, která umožní tureckým pracovníkům, kteří již ve Společenství pracují, přístup k sociálnímu zabezpečení, důchodům a zdravotním službám. Čl. 39 vyzdvihuje, že sociální dávky jsou však vždy odvislé od doby, která byla odpracována ve Společenství, nikoliv v Turecku.⁸²

Zavádění nových omezení svobody usazování je zakázáno a již existující omezení mají být odstraněna podle rozhodnutí Rady přidružení. Rada by měla v rozhodování o zrušení omezení preferovat zejména činnosti, které napomáhají rozvoji produkce nebo obchodu mezi Tureckem a Společenstvím.⁸³

2.1.1.1.3.3 Sbližování hospodářských politik

Rada přidružení má v průběhu šesti let přijmout pravidla hospodářské soutěže, tak jak jsou upravena Smlouvou.⁸⁴ Jedinou výjimku tvoří ustanovení regulující dumping, který je upraven protokolem speciálně. V případě, že dojde k dumpingu, poškozená strana uvědomí Radu přidružení a ta doporučí původci ukončit praktiky. V případě nutné ochrany zájmu, kdy původce od dumpingu neupustí, či v případě, že Rada nepodnikne žádné kroky, má poškozená strana právo zavést opatření v podobě antidumpingových cel.⁸⁵

⁸² Čl. 36 až 39 Dodatkového protokolu ze dne 23. listopadu 1970.

⁸³ Ibid. čl. 41.

⁸⁴ Čl. 85, 86, 90, 92 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství a Smlouvy o založení společenství pro atomovou energii ze dne 27. března 1957.

⁸⁵ Čl. 47 Dodatkového protokolu ze dne 23. listopadu 1970.

Protokol reguluje oblast vnitrostátního zdanění výrobků druhé strany tak, že je zakázána jakákoliv přímá či nepřímá diskriminace výrobků ostatních států, nebo poskytování výhod výrobkům domácím. Strany jsou povinny upravit své domácí daňové předpisy ve lhůtě dvou let takovým způsobem, který zaručí jejich soulad s ustanoveními Protokolu.

Strany se zavazují ke koordinaci svých hospodářských a obchodních politik, a to prostřednictvím vzájemného si předávání informací, konzultací a opět skrze doporučení Rady přidružení.

2.1.1.1.3.4 Finanční pomoc

Finanční pomoc Společenství v období přípravné fáze přidružení je detailně upravena Finančním protokolem, který je nedílnou součástí Asociační dohody. Nejen Turecký stát, ale také turecké podniky, pokud se za ně Turecko zaručí, mohou podávat žádosti o úvěry u Evropské investiční banky. Úvěry jsou otevřeny až do celkové výše 175 milionů zúčtovacích jednotek a podmínkou jejich čerpání je povinnost jejich využití ke zvýšení produktivity tureckého hospodářství. Čl. 8 Finančního protokolu vyzdvihuje, že Turecko musí samo iniciovat změny v hospodářství vedoucí k jeho posílení, neboť *„pomoc poskytnutá pro hospodářský a sociální rozvoj Turecka...představuje pouze doplněk k vlastnímu úsilí tureckého státu“*. Druhý Finanční protokol byl přijat společně s Dodatkovým protokolem z roku 1970 a upravuje možnosti financování Evropskou investiční bankou ve druhé fázi přidružení. K 195 milionům zúčtovacích jednotek určených pro půjčky se připočítá nevyplacená částka z období přípravného. Změny v podmínkách pro čerpání půjček ve druhé fázi oproti první nejsou nijak výrazné, projekty jsou financovány bez ohledu na hospodářské odvětví, pokud mají příznivý dopad na zvyšování konkurenceschopnosti tureckého hospodářství, rozvoj infrastruktury nebo jsou jinak prospěšné k naplňování cílů vytyčených dohodou.

2.1.1.2 Období ochlazování vztahů

Ve druhé polovině 70. let a téměř celá 80. léta se vztahy Společenství a Turecka citelně ochlazovaly. Vztahy byly zasaženy krizemi mezinárodními i krizemi, které zmítaly jak Společenstvím, tak Tureckem. V roce 1973 procházelo

Společenství jednou z největších krizí ve své dosavadní historii, když arabské státy uvalily embargo na prodej ropy do Evropy. Členské státy se namísto společného postupu snažily vyjednat co nejlepší podmínky samostatně,⁸⁶ což na určitou dobu značně narušilo vztahy uvnitř Společenství, a tím i vztahy se třetími zeměmi. Dalším problémem Společenství byla stále narůstající nezaměstnanost a ekonomické potíže. V Turecku byla situace ještě horší, moci se těsně po podpisu Dodatkového protokolu 1970 chopila armáda a poté podruhé ještě v roce 1973. Vedení země bylo vždy krátce nato vráceno do rukou civilních vlád, ale ty byly slabé a neschopné kvůli vnitřním ideologickým i osobním neshodám nastartovat ekonomiku a uklidnit situaci v zemi. Inflace rapidně vzrostla, stejně tak černý trh. Ve velmi politicky zpolarizované zemi došlo ke střetům extrémní pravice a levice, při kterých během několika let přišlo o život okolo 1500 lidí.⁸⁷

Z makroekonomických dat jasně vyplývá, že integrace započatá v roce 1963 nebyla zvláště úspěšná a naděje do ní vkládané Tureckem se nenaplnovaly. Zatímco Společenství navýšilo svůj podíl na tureckém importu o třetinu, Turecko žádný výrazný nárůst ve vývozu nezaznamenalo.⁸⁸ Turecká ekonomika trpěla a celková politika podpory neefektivního státem vlastněného průmyslu, protekcionismus, dotování tureckého importu a další monetární opatření se nestala správným receptem, který by zemi z krize dostal, spíše naopak. Turecké produkty dostaly další konkurenci, když byly v polovině 70. let uzavřeny smlouvy o volném obchodu mezi Společenstvím a dalšími středomořskými státy.

Čl. 60 Dodatkového protokolu z roku 1970 dovoluje Turecku, pokud nastanou vážné hospodářské problémy, zavést ochranná opatření. V situaci hluboké krize Turecko využilo v roce 1976 tohoto článku a odmítlo naplánované snižování cel a další otevření svého trhu. Na to zareagovalo společenství a zavedlo cla na produkty tureckého oděvního a textilního průmyslu.⁸⁹

V době neuspokojivé situace Turecko žádalo Společenství o vyjednání příznivějších podmínek exportu zemědělských a textilních produktů a navýšení finanční pomoci. Členské státy nakonec vyšly Turecku vstříc a v červnu 1980 byl podepsán nový dodatkový protokol. Zdálo se, jakoby vzájemné vztahy dostali

⁸⁶ FAUCOMPRET, E., J. KONINGS. Turkish Accession to the EU, s. 26.

⁸⁷ Ibid. s. 12.

⁸⁸ BALCER, A., Relations between Turkey and the European Union. [online] Centre for Eastern Studies, 2004. s. 78.

⁸⁹ PEERS, S., Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union. In EJIL. 1997. s. 413.

nový impuls a vlak přidružení se po dlouhé době v zastávce opět začal rozjíždět. Společenství se zavázalo postupně snížit dovozní cla vztahující se na zemědělské produkty a pootevřít pracovní trh. Tureckým pracovníkům bylo dle protokolu umožněno prodloužit jejich pracovní povolení v závislosti na počtu let odpracovaných ve Společenství a neomezený přístup k celému pracovnímu trhu by získali ti pracovníci, kteří měli minimálně čtyřletou zkušenost s prací v některém z členských států.⁹⁰ Podpisem Finančního protokolu byla Turecku přislíbena finanční pomoc ve výši 600 milionů zúčtovacích jednotek. Nicméně veškeré naděje na implementaci ustanovení protokolu vzaly za své 12. září 1980, když se armáda opět chopila moci. Společenství v reakci na masivní porušování lidských práv přestalo poskytovat finanční pomoc, pozdrželo zavádění ustanovení do praxe a nakonec v roce 1982 zmrazilo jakákoliv vyjednávání úplně.

V roce 1983 proběhly svobodné volby a nová vláda opět obnovila komunikaci se Společenstvím v roce 1986. K všeobecnému překvapení Turecko zcela nečekaně 14. května 1987 zažádalo o členství v Evropské unii. Následovalo období reforem, které měly za cíl přesvědčit Evropskou unii o připravenosti Turecka na vstup.⁹¹ Avšak téměř po tříletém posuzování se Komise vyjádřila k žádosti negativně. Svůj postoj odůvodnila mimo jiné neuspokojivou situací v oblasti lidských práv, hlavně ve vztahu ke kurdské menšině. Ekonomika i přesto, že od počátku 80. let vykazovala růst, nebyla ani zdaleka na takové úrovni jako ve státech Společenství. A v neposlední řadě tu byl kyperský problém, který patřil mezi zásadní argumenty proti vstupu.⁹²

2.1.1.3 Období zavádění celní unie – Náhražka, nebo součást cesty ke členství?

Namísto momentálního členství ve Společenství Komise Turecku nabídla dokončení celní unie, obnovení finanční spolupráce a také zónu volného obchodu s produkty spadajícími pod Evropské společenství uhlí a oceli. Turecko by se tak stalo jedinou zemí, která uzavřela s Evropskou unií celní unii, aniž by přitom

⁹⁰ MARTIN, P. L., *The unfinished story: Turkish labour migration to Western Europe, with special reference to the Federal Republic of Germany*. Ženeva: International Labour Office. 1991. s. 3.

⁹¹ BALCER, A., *Relations between Turkey and the European Union*, s. 78.

⁹² Komise. *Commission Opinion on Turkey's Request for Accession to the Community*, SEC (89) 2290 final. Brusel. 18. prosince 1989.

začala přístupová vyjednávání. Pohledy stran na význam celní unie se velmi různily. Zatímco turecká vláda toto chápala jako další krok přibližující Turecko plnohodnotnému vstupu, pro Společenství toto byla jakási náhražka bez žádné spojitosti s možným budoucím členstvím.⁹³

Uzavírání dohody o závěrečné fázi přidružení, tedy celní unii, provázela spousta překážek. Evropský parlament odmítal ratifikovat dohodu, neboť stále docházelo k zásadnímu porušování lidských práv. Naopak Turecko tlačilo na Brusel s tím, že v případě neúspěšného uzavření dohody by pravděpodobně vzrostly preference islamistických stran před nadcházejícími volbami.⁹⁴ Situaci nemálo komplikovalo také Řecko, se kterým má Turecko dlouhodobě špatné vztahy a které odmítalo celní unii a hrozilo tím, že využije svého práva veta. To se nakonec svého práva veta výměnou za nabídku plného členství Kypru zřeklo. Turecko, aby přesvědčilo Evropský parlament k ratifikaci, schválilo čtrnáct dodatků k Ústavě z roku 1983, novelizovalo antiteroristický zákon, propustilo zadržované členy Kurdské strany a posílilo svobodu sdružování v politických stranách a obchodních uniích. Evropskému parlamentu, zdá se, tyto reformy postačily a dohodu ratifikoval dva týdny před tureckými volbami do parlamentu v březnu 1995.⁹⁵

2.1.1.3.1 Rozhodnutí 1/95

Poté co Evropský parlament ratifikoval dohodu, nic již nestálo v cestě Radě přidružení přijmout rozhodnutí, které by provádělo závěrečnou fázi, tak jak předpokládá čl. 5 Ankarské dohody. 22. prosince 1995 Rada přidružení přijala rozhodnutí č. 1/95,⁹⁶ které nabylo účinnosti 1. prosince 1996 a které postupně zavádí celní unii.

Rozhodnutí 1/95 rozvíjí rámec stanovený Ankarskou dohodou a Dodatkovým protokolem. Rozhodnutí je složeno z preambule, šestašedesáti článků rozdělených do šesti hlav, které jsou dále děleny do kapitol. Technické otázky a specifikace produktů jsou upraveny v deseti připojených dodatcích.

⁹³ BALCER, A., Relations between Turkey and the European Union, s. 80.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Nicméně obavy z islamistických stran se naplnili i přes úspěšné dokončení celní unie. Islamistická Refah Partisi se po volbách stala nejsilnější stranou v tureckém parlamentu a předseda strany Necmettin Erbakan prvním proislámským premiérem.

⁹⁶ Rada přidružení. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

Volný pohyb se vztahuje na veškeré zboží, vyjma zemědělských produktů, jejichž režim je upraven speciálně. Zbožím, na které se pravidla o volném pohybu použijí, jsou produkty vyrobené ve Společenství nebo Turecku. A dále zboží ze třetích zemí, pokud je ve volném oběhu a byly splněny veškeré dovozní náležitosti.⁹⁷

Účinností Rozhodnutí vzniká oběma stranám povinnost mezi sebou zcela odstranit vývozní a dovozní cla a poplatky s rovnocenným účinkem, stejně tak množstevní omezení vývozu a dovozu a opatření s rovnocenným účinkem.⁹⁸ Samozřejmostí je výjimka formulovaná stejně jako v čl. 29 Dodatkového protokolu a čl. 36 Smlouvy o založení EHS. Omezení v tomto případě mohou být odůvodněna „*veřejnou mravností, veřejným pořádkem, veřejnou bezpečností, ochranou zdraví a života lidí a zvířat, ochranou rostlin, ochranou národního bohatství, jež má uměleckou, historickou nebo archeologickou hodnotu, nebo ochranou průmyslového a obchodního vlastnictví, pokud nejsou založena omezení diskriminující povahy nebo se nejedná o zastřené omezování obchodu*“.⁹⁹

Rada přidružení připraví formou rozhodnutí harmonogram, podle kterého Turecko odstraní do pěti let od účinnosti Rozhodnutí 1/95 veškeré technické překážky obchodu tak, že inkorporuje unijní legislativu upravující standardy zboží. Ve stejné lhůtě musí Společenství akceptovat veškeré turecké výrobky, které jsou opatřeny certifikátem potvrzujícím soulad zboží s požadavky unijních předpisů a naopak. Turecko má však opět možnost využít výjimky čl. 7 Rozhodnutí.

Turecký celní sazebník má být sladěn se Společným celním sazebníkem ke dni účinnosti Rozhodnutí, preferenční celní režimy se třetími zeměmi má Turecko povinnost vyjednat postupně během pěti let. Turecko dále upraví svá cla vždy, když dojde ke změně Společného celního sazebníku, na druhou stranu Společenství předem informuje Turecko o připravovaných rozhodnutích.

Čl. 12 Rozhodnutí obsahuje seznam nařízení a rozhodnutí Rady, v souladu se kterými musí Turecko postupovat při tvorbě zahraniční obchodní politiky.

S ohledem na ustanovení Dodatkového protokolu z roku 1970 se režim zemědělských produktů nijak významně nezměnil. Volný pohyb zemědělských

⁹⁷ Čl. 3 Rada přidružení. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005

⁹⁸ Ibid. čl. 5 a 6.

⁹⁹ Ibid. čl. 7.

produktů zůstává stále jedním z cílů stran, nicméně jeho zavedení je nadále vázáno na přijetí opatření Společné zemědělské politiky Tureckem. Společenství má při vývoji zemědělské politiky brát v potaz případné zájmy Turecka a o návrzích změn a případných změnách ho informovat.

Čtvrtá kapitola Rozhodnutí upravuje sblížení právních předpisů v oblastech průmyslového a duševního vlastnictví, hospodářské soutěže a daní.

Ochrana práv duševního a průmyslového vlastnictví je, jak strany prohlašují, jedním ze základů efektivního fungování celní unie. Turecko se zavazuje zvýšit efektivitu ochrany těchto práv na úroveň členských států a implementovat Dohodu TRIPS do tří let od účinnosti Rozhodnutí. Příloha č. 8 Rozhodnutí obsahuje detailní výčet multilaterálních mezinárodních konvencí, jejichž smluvní stranou se musí Turecko stát a dále výčet sekundární legislativy Evropské unie, se kterou je nutné sladit turecké právní předpisy.

Čl. 34 Rozhodnutí upravující státní podpory je opět shodný s ustanoveními čl. 92 Smlouvy. Státní podpory způsobící narušení hospodářské soutěže jsou zakázány. Rozhodnutí obsahuje dvě výjimky z tohoto ustanovení. První je možnost po dobu pěti let od vstupu Rozhodnutí v platnost poskytovat státní podpory v méně vyspělých oblastech Turecka, pokud tím nebude výrazně poznamenán obchod mezi členskými státy a Tureckem.¹⁰⁰ Tato výjimka by neměla působit potíže, neboť možnost ji využít je omezena pětiletým obdobím a oblastmi jsou rozuměny ty, které jsou méně vyspělé vzhledem k tureckému průměru. Naopak druhá výjimka se může jevit jako kontroverznější, a to i přesto, že je obsahově stejná jako ta ve Smlouvě. Čl. 34 odst. 3 stanoví, že slučitelné se společným trhem mohou být podpory v oblastech s mimořádně nízkou životní úrovní. V tomto případě nejsou státní podpory nijak omezené časově a nízká životní úroveň referuje k průměru ve Společenství. Z toho však plyne, že by státní podpory byly slučitelné se společným trhem i v případě, kdy by byly aplikovány na celém území Turecka, neboť to je daleko za průměrem členských států.¹⁰¹ Předtím, než nabude Rozhodnutí účinnosti, je třeba sladit turecká pravidla státních podpor s čl. 92 a 93 Smlouvy ve vztahu k textilnímu průmyslu a do dvou let od účinnosti ve vztahu k průmyslu ostatnímu.

¹⁰⁰ Rada přidružení. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005. čl. 34, odst. 2.

¹⁰¹ PEERS, S., *Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union*, s. 419.

Turecko musí před účinností Rozhodnutí implementovat také ustanovení týkající se hospodářské soutěže, která jsou totožná s ustanoveními čl. 85 a 86 Smlouvy o založení EHS, a ustanovit orgán, který bude na dodržování těchto pravidel dohlížet. Implementace se týká zákazů zneužívání dominantního postavení na trhu a dále zákazů veškerých dohod mezi podniky a jednání ve vzájemné shodě, které by mohly ovlivnit obchod mezi členskými státy a jejichž cílem je vyloučit, omezit nebo narušit hospodářskou soutěž.

V případě, že Turecko implementuje veškerá pravidla hospodářské soutěže, státních podpor a také další části *aquis*, které se vztahují k vnitřnímu trhu, může Rada přidružení na žádost jedné ze stran posoudit zrušení možnosti aplikace ochranných obchodních opatření. Přesné datum, ke kterému by se mělo upustit od ochranných opatření, není dáno. Peers¹⁰² se však domnívá, že by tak mělo být učiněno co nejdříve, jakmile Turecko splní podmínku implementace.

Strany mají povinnost sladit své daňové předpisy, tak aby neodporovaly ustanovením Rozhodnutí. Vzhledem k faktu, že daňová ustanovení Rozhodnutí z většiny kopírují ta ve Smlouvě, vzniká faktická povinnost pouze Turecku.

¹⁰² PEERS, S., Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union, s. 416.

2.1.2 Institucionální rámec a procesní úprava celní unie

Tato kapitola řeší institucionální uspořádání celní unie a její základní procesní instituty. Důvodem analýzy všech orgánů celní unie v samostatné kapitole, bez ohledu na právní instrument, kterým byly založeny, je vytvoření celistvého obrazu jejich fungování. To samé platí o procesních mechanismech.

2.1.2.1 Orgány celní unie

Projekt jako je celní unie, vyžaduje systém institucí, které zajistí jeho stabilní a kontinuální vedení založené na vzájemné kooperaci. Aby tomu tak bylo, je nezbytný právní základ pro konzultace, rozhodování, jednotnou aplikaci pravidel a rozhodování sporů. K těmto účelům byla za téměř padesát let od podpisu Ankarské dohody vytvořena řada orgánů, kterým byly přiřazeny rozdílné funkce.

2.1.2.1.1 Rada přidružení

Rada přidružení se skládá ze zástupců vlád členských zemí, členů Rady a Komise a členů turecké vlády. Rada se usnává jednomyslně.¹⁰³ Předsednictví je vykonáváno po šest měsíců střídavě vždy jedním členem jedné smluvní strany.¹⁰⁴ S ohledem na složení a pravomoci jí svěřené je Rada nejsilnější orgán kdy vytvořený obchodními smlouvami Evropské unie.¹⁰⁵

Rada přidružení má zajistit provádění a postupný rozvoj režimu přidružení v mezích pravomocí jí svěřených Ankarskou dohodou.¹⁰⁶ Má pravomoc vydávat opatření ve formě rozhodnutí či doporučení. Vedle konkrétních zmocnění k vydání rozhodnutí je oprávněna přijímat taková, pro která pravomoc není dohodou stanovena, avšak pro dosažení cílů přidružení je nutná společná akce

¹⁰³ Čl. 23 Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

¹⁰⁴ Ibid. čl. 24.

¹⁰⁵ PEERS, S., *Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union*, s. 421.

¹⁰⁶ Čl. 6 Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

smluvních stran.¹⁰⁷Pravomoc vydávat rozhodnutí je její základní funkcí, neboť Dohoda je statickým instrumentem, který je třeba postupně adaptovat na měnící se okolnosti asociace.¹⁰⁸ Dalším důležitým úkolem je rozhodování sporů. Rada přidružení dále vykonává celou řadu dalších funkcí, jako jsou konzultace a doporučení.

Většina pravomocí Rady přidružení obsažená v Ankarské dohodě byla zahrnuta explicitně či implicitně do Rozhodnutí 1/95. U těch, která nebyla, není důvod se domnívat, že by Rada pozbyla práva k jejich výkonu.

Rozhodování sporů a iniciace vývoje skrze rozhodnutí Rady přidružení se v praxi jeví jako neefektivní. Těmto specifickým otázkám se autor věnuje na příslušných místech práce, ale již zde je třeba podotknout, že Rada přidružení svoji funkci neplní tak, jak bylo Dohodou a Rozhodnutím předpokládáno. Hlavním důvodem je politická povaha Rady, která postrádá potřebnou motivaci k hlubší integraci.

2.1.2.1.2 Asociační výbor

Asociační výbor byl ustanoven Radou přidružení rozhodnutím č. 3/64¹⁰⁹. Výbor je nápomocen Radě přidružení a má zajistit kontinuitu spolupráce.¹¹⁰ V praxi je pověřen přípravou technických analýz a obsahu jednání Rady přidružení. Sestává se z expertů jak z členských států, Rady a Komise, tak z Turecka. Zprávy výboru jsou předkládány přímo Radě přidružení, bez toho aniž by se o nich hlasovalo. Za účelem monitoringu procesu přidružení bylo vytvořeno osm podvýborů. Podvýbory nemají žádné rozhodovací pravomoci, pouze referují o průběhu a dosavadních výsledcích sblížování legislativy.

¹⁰⁷ Čl. 22. Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

¹⁰⁸ OTT, A., Turkey`s Status in EU Institutions and Policies: Living in Sin or Living Separate Lives? In EU and Turkey: Bridging the Differences in a Complex Relationship. Economic Development Foundation. 2009. s. 134.

¹⁰⁹ Rada přidružení. Rozhodnutí č. 1/2001 doplňující rozhodnutí Rady přidružení č. 3/64 ustavující Asociační výbor ze dne 4. ledna 2000. Úř. Věst. L 48/18 ze dne 20. 2. 2002.

¹¹⁰ Čl. 24 Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

2.1.2.1.3 Společný parlamentní výbor

Rada přidružení, aby splnila svou povinnost zajistit nezbytnou spolupráci mezi orgány Společenství a tureckým parlamentem,¹¹¹ ustanovila Společný parlamentní výbor¹¹², orgán, v němž se schází osmnáct členů Evropského parlamentu a stejný počet členů tureckého parlamentu. Výbor podává doporučení Radě přidružení a zkoumá výroční zprávy jí předkládané. Původně se výbor nescházel pravidelně, ale od uzavření celní unie tak činí. Zamýšlená funkce, zajištění spolupráce mezi parlamenty, není výborem efektivně plněna a nyní slouží spíše jako orgán poradní.¹¹³

2.1.2.1.4 Výbor pro spolupráci v oblasti cel

Výbor pro spolupráci v oblasti cel¹¹⁴ je složen opět z expertů z obou smluvních stran, schází se dvakrát ročně a jeho úkolem je dohlížet na implementaci ustanovení vztahujících se k celní unii.

2.1.2.1.5 Společný výbor pro celní unii

Společný výbor pro celní unii byl založen rozhodnutím 1/95, jedná se o druhý nejdůležitější orgán po Radě přidružení. Výbor je složen ze zástupců obou stran a jejich členové se střídají v předsednictví po šesti měsících. Z faktu, že se má výbor scházet minimálně jednou za měsíc, případně na žádost předsedy nebo jedné ze stran¹¹⁵, plyne, že si jsou smluvní strany vědomy důležitosti bezprostřední spolupráce, kterou mezi sebou musí udržovat k efektivnímu fungování celní unie.¹¹⁶

Přesto však není výbor vybaven pravomocí přijímat rozhodnutí, ale pouze připravovat doporučení pro Radu přidružení a stanoviska zajišťující řádné fungování unie.¹¹⁷Tedy až na několik výjimek, které jsou roztroušeny

¹¹¹ Čl. 27. Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

¹¹² Rada přidružení. Rozhodnutí č. 1/64. Association Council Decisions 1963 - 2000. Ankara: T. C. Basbakanlik. 2001.

¹¹³ LENSKI, E., Turkey and the EU: On the Road to Nowhere?, s. 81.

¹¹⁴ Rada přidružení. Rozhodnutí č. 2/69. Association Council Decisions 1963 - 2000. Ankara: T. C. Basbakanlik. 2001.

¹¹⁵ Čl. 53. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

¹¹⁶ PEERS, S., Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union, s. 420.

¹¹⁷ Čl. 52. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

v rozhodnutí a které zmocňují výbor přijmout rozhodnutí ve specifických případech. Mimo tyto výjimky a obecné zmocnění funguje výbor také jako orgán, ve kterém probíhají konzultace, pokud tak rozhodnutí stanoví.¹¹⁸

2.1.2.2 Procesní úprava

2.1.2.2.1 Konzultace a přijímání rozhodnutí

Turecko má povinnost v oblastech, které jsou v přímém vztahu k fungování celní unie, maximálně harmonizovat svou legislativu s tou Společenství. Dle Rozhodnutí se za tyto oblasti považuje obchodní politika, dohody se třetími zeměmi,¹¹⁹ otázky odstraňování technických překážek obchodu, právo hospodářské soutěže, duševního a průmyslového vlastnictví a také celní předpisy.

Kdykoliv je Komisí připravován předpis týkající se výše uvedených oblastí, měl by být konzultováno s tureckými experty a kopie návrhu by měla být zaslána Turecku. Před vlastním schválením takového předpisu by měl být konzultován ještě jednou v rámci Společného výboru pro celní unii. Poté co je předpis přijat, Společenství prostřednictvím Společného výboru o tomto informuje Turecko, které má povinnost přijmout předpis, jenž bude korespondovat s předpisem přijatým Společenstvím. V případě, že je pro Turecko problémem implementovat takový předpis, Společný výbor se pokusí najít společně akceptovatelné řešení, aby bylo zajištěno řádné fungování celní unie.

Z výše uvedeného procesu konzultací je explicitně vyloučeno přijímání obchodních ochranných opatření.¹²⁰

Turecku není odepřeno právo na změny či přijímání nové legislativy v oblastech, které jsou v přímém vztahu k fungování unie, ale musí vždy uvědomit Komisi, prokonzultovat toto v rámci Společného výboru pro celní unii a dbát na to, aby tímto nedošlo k narušení funkce celní unie.¹²¹

Pokud se i přes výše uvedené konzultace nepodaří odstranit vzniklé nesrovnalosti, které mohou poznamenat volný pohyb zboží, ovlivnit obchod nebo

¹¹⁸ PEERS, S., *Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union*, s. 420.

¹¹⁹ Čl. 54. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

¹²⁰ *Ibid.* čl. 45.

¹²¹ *Ibid.* čl. 57.

způsobit ekonomické potíže jedné straně, může se tato obrátit na Společný výbor a ten doporučí způsob, jak se vyhnout následkům, které mohou hrozit. Pokud se však již nežádoucí efekt plynoucí z rozdílností předpisů nebo jejich interpretace projevil, mohou strany přijmout ochranná opatření. Společný výbor musí být o těchto opatřeních informován a má právo je kdykoliv zrušit.¹²²

Proces konzultací a rozhodování nelze v žádném případě chápat jako proces spolurozhodování. Evropská unie dává jasně najevo, že nedovoluje žádnému nečlenskému státu podílet se na jejím rozhodování. Jediné, co Turecku poskytuje, je právo na informace o připravované legislativě, právo se k ní vyjádřit. A také právo být o přijatých předpisech informováno, aby je mohlo účinně implementovat. Posledně jmenované však v praxi znamená povinnost, protože neimplementovat předpisy odpovídající předpisům Unie v oblastech, které jsou v přímém vztahu k fungování celní unie, by mělo fatální následky pro celý asociační proces.

2.1.2.2.2 Jednotná aplikace

Efektivita celní unie je ve velké míře závislá na jednotné interpretaci a aplikaci norem jimiž je regulována. Značná část ustanovení Ankarské dohody přímo odkazuje na Smlouvu o založení Společenství. Zatímco tato ustanovení Smlouvy se vyvíjela tak, jak byla postupně interpretována Soudem, obdobná ustanovení Dohody nikoliv, neboť chyběl vhodný systém pro přenos judikatury mezi jednotlivými soudními systémy. Tatham¹²³ vidí obrovský potenciál v čl. 7 Ankarské dohody, který stanoví: „*Smluvní strany přijímají veškerá vhodná obecná nebo zvláštní opatření potřebná ke splnění povinností vyplývajících z této [Ankarské] dohody. Zdrží se veškerých opatření, která by mohla ohrozit dosažení cílů této dohody.*“ A domnívá se, že kdyby byl tento článek náležitě využit tureckými soudci, mohl sloužit jako základ vývoje eurokonformního výkladu norem přijatých na základě Ankarské dohody. Ovšem vzhledem k faktu, že takto daný článek využit nebyl, musel být postupný vývoj cílů Dohody a vůbec celého asociačního procesu reflektován dodatkovými protokoly a rozhodnutími Rady přidružení, které detailně konkretizují způsob sbližování právních předpisů.¹²⁴

¹²² Čl. 58. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

¹²³ TATHAM, A. F., *Enlargement of the European Union*, s. 97.

¹²⁴ TATHAM, A. F., *Enlargement of the European Union*, s. 98.

V Rozhodnutí 1/95 lze pozorovat jistý vývoj. Sice je Turecku uložena povinnost přijmout konkrétní předpisy EU týkající se cel, obchodní politiky, práv duševního vlastnictví a sekundární předpisy týkající se státních podpor, ale vedle toho čl. 66 Rozhodnutí stanoví zásadní interpretační pravidlo, které by mohlo sloužit jako impuls pro turecké soudce k rozvinutí asociačního procesu a procesu sblížení právních předpisů tím, že zohlední dosavadní judikaturu soudního dvora. Čl. 66 Rozhodnutí 1/95 stanoví, že veškerá ustanovení tohoto Rozhodnutí v rozsahu, v jakém jsou identická s odpovídajícími ustanoveními Smlouvy o založení Evropského společenství mají být interpretována, pro účely jejich implementace a aplikace, v souladu s relevantními rozhodnutími Soudního dvora Evropské unie. Za povšimnutí stojí, že se tedy Turecko zavázalo přijmout nejen dosavadní judikaturu SDEU ale i budoucí.

Turecké soudy, zejména ve věcech hospodářské soutěže a práv duševního vlastnictví, již zohledňují evropskou judikaturu, avšak jedná se pouze o minimální část případů, u kterých je naskytuvší se příležitost progresivního eurokonformního výkladu využita.¹²⁵ Turecko se zavázalo přijmout rozhodnutí SDEU, avšak bez jakékoliv možnosti vyjádřit své postoje k daným případům. Dosud neexistuje ustálený mechanismus přenosu rozhodnutí mezi jednotlivými soudy, který by sloužil k zachování jednotnosti interpretace a aplikace norem upravujících vztah mezi stranami.¹²⁶ Důležité je také podotknout, že vzhledem k výše zmíněnému čl. 7 Ankarské dohody a jeho nevyužitému potenciálu tureckými soudci zůstává otázkou, s jakým úspěchem se setká čl. 66. Postgraduální vzdělávání budoucích tureckých soudců v oblasti komparativního práva, Evropskou unií financovaná odborná školení soudců, překlady odborných publikací a rozhodnutích SDEU skýtají jistou naději na postupné zlepšování stavu. Výzvou je do budoucna zajistit formální, institucionalizované spojení mezi tureckým soudním systémem a SDEU, které by umožnilo jednotnou interpretaci a tím i efektivnější fungování celní unie.¹²⁷

¹²⁵ TATHAM, A. F., *Enlargement of the European Union*, s. 106.

¹²⁶ PEERS, S., *Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union*, s. 425.

¹²⁷ TATHAM, A. F., *Enlargement of the European Union*, s. 108.

2.1.2.2.3 Právní závaznost a přímý účinek právních instrumentů tvořících rámec přidružení

Při posuzování právní závaznosti a přímého účinku, případně nadnárodního charakteru právních instrumentů regulujících asociační vztah mezi Evropskou unií a Tureckem je nutno mít na paměti, že Ankarská dohoda je účinná od roku 1963. Elementární principy, jako již zmíněný přímý účinek, či nadnárodní charakter práva EU nejsou obsaženy v zakládacích smlouvách a nejsou součástí práva EU od počátku existence Unie. Tak jak tyto principy vykrytalizovaly do dnešní podoby skrze sérii účelových interpretací Evropského soudního dvora, je třeba i při výkladu Ankarské dohody a jí doplňujících protokolů a rozhodnutí přihlídnout k evropské judikatuře.

Ankarská dohoda je dohodou o přidružení uzavřená na základě čl. 217 SFEU a zakládající vzájemná práva a povinnost. Závaznost takovýchto dohod pro orgány unie i pro členské státy je založena čl. 216 odst. 2 SFEU.

Jasnější obrysy postavení v právu EU dal asociačním smlouvám, jejím dodatkovým protokolům a rozhodnutím Rady přidružení Soudní dvůr Evropské unie svými rozsudky. V případě *Haegeman*¹²⁸ Soud rozhodoval o předběžné otázce vztahující se k asociační smlouvě mezi EU a Řeckem v době, kdy ještě nebylo členským státem. SDEU judikoval, že ustanovení asociačních dohod se stávají integrální součástí unijního práva ve chvíli, kdy nabudou platnosti dle mezinárodního práva. Tím, že Soud interpretoval asociační dohodu jako akt přijatý institucemi Unie ve smyslu dnešního čl. 267 SFEU, si otevřel dveře k možnosti interpretace asociačních smluv kdykoliv mu bude předložena předběžná otázka jich se týkající. Dalším případem bylo rozhodnutí *Demirel*,¹²⁹ kdy Soud rozhodoval o velmi citlivé otázce volného pohybu tureckých pracovníků. Velká Británie a Německo nesly s velkou nelibostí fakt, že Soud rozhoduje o tzv. smíšených smlouvách, a zpochybnily jurisdikci Soudu nad smlouvami, které upravují částečně kompetence Evropské unie a částečně kompetence členských států.¹³⁰ Soud však v rozhodnutí vyzval k nutnosti jednotnosti Unie v mezinárodním prostředí, a tudíž také k jednotné interpretaci

¹²⁸ Rozsudek SDEU ze dne 30. května 1974, *Haegeman v Belgian State*, C – 181/73.

¹²⁹ Rozsudek SDEU ze dne 30. září 1987, *Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd*, C – 12/86.

¹³⁰ POLAT, Celal. *Effects of Ankara Agreement within the Community Legal Order*. Çalışma İlişkileri Dergisi. 2010, č. 1, s. 152.

mezinárodních smluv uzavřených Unií, a to i přesto, že upravují některé z výlučných kompetencí členských států. V rozhodnutí případu Demirel Soud odkázal na již zmíněné rozhodnutí Haegeman, potvrdil svou pravomoc interpretovat asociační dohody a rozšířil ji i na dodatkové protokoly k asociačním smlouvám. Soud šel ještě dále a v rozhodnutí případu Sevince¹³¹ stanovil, že všechna rozhodnutí vydaná Radou přidružení, jakožto orgánu vytvořeného na základě asociační dohody, jsou také stejně jako dohody samy jednotnou součástí práva EU.

K přímému účinku se Soud vyjádřil skrze několik judikátů. Při posuzování přímého účinku ustanovení asociačních dohod a od ní odvozených instrumentů Soud vychází ze základních podmínek vytyčených rozhodnutím v případě Van Gen ten Loos.¹³² Základem zůstává klasická trojice podmínek. Ustanovení mající přímý účinek jsou ta, která jsou jednoznačná, přesná, bezpodmínečná a bezprostředně aplikovatelná. Nicméně v případě asociačních dohod je třeba vycházet, jak stanovil Soud, také z účelu dohody, tedy úmyslu stran založit přímý účinek daného ustanovení.¹³³

Samotná Ankarská dohoda neobsahuje mnoho ustanovení, která by se mohla těšit přímému účinku. Ustanovení dohody jsou většinou programová, která by měla být, aby náležitě sloužila svému účelu, dále detailně rozpracována. A to formou dodatkových protokolů, nebo rozhodnutí Rady přidružení.

Z výše uvedeného plyne, že asociační smlouvy stanoví práva a povinnosti smluvním stranám a výjimečně jsou splněny podmínky přímého účinku vytyčené SDEU a práv se tak mohou dovolávat i jednotlivci. Je jen na Radě přidružení, zda transformuje rámcová ustanovení Ankarské dohody do závazných pravidel obsažených v jejích rozhodnutích, která jak již několikrát judikováno mohou mít přímý účinek.

2.1.2.2.4 Rozhodování sporů

Normy regulující řešení sporů mezi Tureckem a Unií jsou roztroušeny jak v Rozhodnutí, tak v Ankarské dohodě. A i přes existenci obecného procesu, který

¹³¹ Rozsudek SDEU ze dne 20. září 1990, S. Z. Sevince v Staatssecretaris van Justitie, C – 192/89.

¹³² Rozsudek SDEU ze dne 5. února 1963, NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration, C – 26/62.

¹³³ Rozsudek SDEU ze dne 30. září 1987, Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd, C – 12/86.

by měl být využit při konfliktu mezi stranami, lze nalézt řadu speciálních pravidel, zejména v oblasti státních podpor a hospodářské soutěže.

Čl. 25 Ankarské dohody stanoví způsob, jakým proběhne řešení sporů vztahujících se k použití nebo výkladu dohody. I přesto, že Dohoda jasně stanoví, že se způsob řešení sporů vztahuje k „dohodě“, je logické, že je aplikovatelný i na spory, které vzniknou při použití nebo výkladu dodatkových protokolů a rozhodnutí Rady přidružení.¹³⁴

Pokud tedy dojde ke sporu mezi členskými státy, Společenstvím a Tureckem, kterákoliv ze stran může tento spor, pokud se týká použití nebo výkladu dohody, předložit Radě přidružení. Je zřejmé, že právo předložit spor Radě přidružení mají pouze strany dohody, tedy členské státy a Společenství na straně jedné a Turecko na straně druhé. Soukromé subjekty, jiné státy či organizace jsou z procesu implicitně vyloučeny.¹³⁵

Rada přidružení má možnost takto předložený spor vyřešit třemi způsoby. Zaprvé rozhodnout formou rozhodnutí, nebo zadruhé svěřit spor Soudnímu dvoru Evropské unie, nebo zatřetí svěřit spor jinému stávajícímu soudu. Jakkoliv se Rada přidružení rozhodne, každá strana má povinnost přijmout opatření nezbytná k provedení rozhodnutí nebo rozsudku. Pokud se však nepodaří spor vyřešit ani jedním z výše uvedených způsobů, Rada přidružení může rozhodnutím stanovit pravidla arbitráže, kterou smluvní strany zahájí za účelem rozhodnutí sporu.¹³⁶

Rozhodnutí 1/95 rozšiřuje možnost využití arbitráže i na další případy a stanoví detailní proces ustavení fóra a podmínky, za kterých mohou strany rozhodčí řízení iniciovat. Arbitráž může být zahájena na podnět jedné ze stran, a to v případě, že Rada přidružení nezvládne urovnat spor ve lhůtě šesti měsíců, a jedná-li se o spory týkající se rozsahu a trvání ochranných opatření vyvolaných jednou ze stran¹³⁷ a dále sporů v oblasti státních podpor.¹³⁸ Výsledek arbitráže je samozřejmě závazný pro obě strany. Pokud strany iniciují arbitrážní řízení, je ustanoveno ad hoc fórum zasedající v Bruselu. Každá ze stran vybere po jednom rozhodci ve lhůtě 30 dnů, tito poté zvolí předsedu, který nesmí být občanem státu

¹³⁴ PEERS, S., *Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union*, s. 427.

¹³⁵ LASOK, D., *The Ankara Agreement: Principles and Interpretation*, s. 36.

¹³⁶ Čl. 25 Dohody zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963.

¹³⁷ Čl. 61 Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

¹³⁸ *Ibid.* Čl. 39, odst. 4 a 5.

jedné ze stran. Tribunál adoptuje svá procedurální pravidla a rozhodne spor většinovým hlasováním.¹³⁹

Hodnocení současné úpravy rozhodování sporů se různí. Lasok¹⁴⁰ se podivuje, že Ankarská dohoda upřednostňuje spíše soudní rozhodnutí vzájemných sporů namísto diplomaticko-politického řešení. Naproti tomu Peers¹⁴¹ nevidí jediný důvod, proč by veškeré spory týkající se interpretace a implementace nemohly být řešeny formou rozhodčího řízení. SDEU je zase důrazně proti interpretaci unijního práva arbitry, protože taková praxe by nemusela být přínosem pro konzistentnost judičiální interpretace práva EU.

Praxe je taková, že systém je naprosto nefunkční, systém vytvořený v raných letech Společenství s perspektivou vstupu Turecka do Unie, nereflktuje současný stav. Postupem času se vstup počíná jevit komplikovanějším, než se zpočátku zdálo. Prvotní úprava řešení skrze politický orgán Radu přidružení byla pozměněna Rozhodnutím 1/95, kde se již EU přiklání v některých případech k arbitráži. To však nic nemění na faktu, že hlubší revize provedená například rozhodnutím Rady by byla vhodným řešením neuspokojivé situace.

¹³⁹ Čl. 61 Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

¹⁴⁰ LASOK, D., *The Ankara Agreement: Principles and Interpretation*, s. 36.

¹⁴¹ PEERS, S., *Living in Sin: Legal Integration under EC-Turekey Customs Union*, s. 428.

2.2 TURECKO JAKO KANDIDÁTSKÁ ZEMĚ

2.2.1 Dvakrát ne. Neúspěšné turecké žádosti o členství z let 1980 a 1987

Turecko poprvé vyjádřilo svůj úmysl požádat o plné členství v Evropské unii ústy ministra zahraničí 30. června 1980 na tiskové konferenci. Jednalo se o období, kdy o členství v Unii usilovaly další středomořské státy.¹⁴² I přesto, že Komise nedoporučila přijetí těchto států v zásadě kvůli nevyhovující úrovni jejich hospodářství, Rada upřednostnila politické zájmy nad doporučeními Komise a těmto státům byla dána možnost plného členství. V případě Turecka byla situace odlišná. Hospodářství bylo na ještě horší úrovni než u středomořských států a hlavně pro Turecko nehovořily ani politické zájmy, tak jako tomu bylo u států ostatních. Krátce nato, 12. září 1980, proběhl v Turecku vojenský puč a veškeré politické strany byly rozpuštěny. EU na to reagovala zmražením veškerých jednání, Rada přidružení se přestala scházet a plánovaná přímá finanční pomoc nebyla naplněna. Pro Unii byly tyto události paradoxně vítanou záminkou, proč na žádosti o členství nereagovat.¹⁴³

Situace v zemi se konsolidovala v listopadu 1983, kdy se konaly svobodné volby a nová liberálně demokratická vláda rozběhla ekonomické reformy, v jejichž důsledku a v kombinaci s otevřením ekonomiky vzrostla konkurenceschopnost Turecka,¹⁴⁴ které bylo během tohoto období několika mezinárodními organizacemi označováno jako jeden z nejslibnějších se rozvíjejících trhů.¹⁴⁵ Turecko také opět obnovilo vztahy s Uníí a krátce nato překvapivě zažádalo 14. března 1987 o plné členství. Yilmaz¹⁴⁶ se domnívá, že k tomu došlo v důsledku „*obnoveného sebevědomí, které bylo výsledkem pozoruhodných úspěchů ekonomických reform*“. Vedle toho Faucompret a Konings vysvětlují přihlášku tím, že si turecká vláda byla vědoma faktu, že s přijetím JEA, se kterým přichází hlubší ekonomická integrace uvnitř Společenství, by mohla být budoucí snaha o plnohodnotné členství negativně ovlivněna, a proto jednali okamžitě.

¹⁴² Portugalsko, Španělsko, Řecko

¹⁴³ FAUCOMPRET, E., J. KONINGS. Turkish Accession to the EU, s. 29.

¹⁴⁴ BALCER, A., Relations between Turkey and the European Union, s. 78.

¹⁴⁵ YILMAZ, B., The Relation of Turekey with European Union: Candidate Forever?. Centre for European Studies Working Paper Series. 2008, č. 168, s. 5.

¹⁴⁶ Ibid.

Přihláška byla založena na čl. 237 Smlouvy, který stanoví, že každý evropský stát může zažádat o členství. Krátce po podání přihlášky turecká vláda iniciovala reformy ve snaze přesvědčit Unii o své připravenosti. Tureckým občanům bylo dovoleno podávat stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva, získali více politických práv, trestní zákoník byl zásadně změněn a parlament ratifikoval konvence evropské i ty spojených národů proti mučení a nelidskému zacházení.

Přes veškerou snahu turecké vlády se 20. prosince 1989 Komise vyjádřila po dvou a půl letech k turecké žádosti negativně.¹⁴⁷ Pokud turecká vláda skutečně zažádala o členství z obavy před JEA, tak to byl paradoxně Jednotný evropský akt, který sloužil jako jeden z argumentů proti vstupu a který zlomil přihlášce vaz. Komise ve svém stanovisku vyzdvihuje právě jako jeden z důvodů Jednotný Evropský Akt, díky kterému se *„Společenství ocitá v období dlouhodobých proměn, ve kterém bude třeba vynaložit veškerou energii k dosažení cílů Aktu..., a proto by nebylo moudré, jak ve vztahu ke kandidátské zemi, tak členskými státy a Společenství, začít nová přístupová jednání dříve než před rokem 1993“*. A i přes pozoruhodný rozvoj ekonomiky Turecka, ekonomické infrastruktury, diverzifikaci exportu a růst HDP Komise poukazuje na strukturální odlišnosti v zemědělství a průmyslu, makroekonomickou nevyváženost, stále vysokou úroveň protekcionismu v průmyslu a nízkou úroveň sociálního zabezpečení. Dále Komise rozebírá potenciální ekonomické dopady případného členství, které hovoří proti vstupu. V době vysoké nezaměstnanosti ve Společenství Komise nepovažuje potenciální příliv tureckých pracovníků na pracovní trh za příhodný. Dále se Komise obává, že velké rozdíly v úrovních rozvoje ekonomik členských států a Turecka by byly příliš vysokou zátěží pro evropské strukturální fondy, zvláště po posledním rozšíření o středomořské státy. V politickém kontextu Komise vytýká nedostatečný respekt k ochraně menšin a úroveň demokracie, která stále nedosahuje úrovně v členských státech. Hlavní důraz je kladen také na vyřešení sporů s Řeckem a uznání Kypru.

Způsobilst Turecka stát se v budoucnu členem Unie zpochybněna nebyla, avšak začít s přístupovými jednáními v době a stavu, ve kterém se Unie a Turecko nacházely, by bylo podle Komise unáhlené. A namísto toho doporučila pokračování v integraci, kterou započala Ankarská dohoda.

¹⁴⁷ Komise. Commission Opinion on Turkey's request for Accession to the Community, Brussels, December 20, 1989.

Komise ve snaze udržet dobré vztahy s Tureckem představila Matutesův balíček,¹⁴⁸ plán obsahující návrhy na dokončení celní unie, obnovu finanční pomoci, spolupráci v oblasti průmyslu a posílení politických a kulturních vazeb. Takto detailně připravený projekt se mohl stát novou kapitolou v posilování vztahů mezi Tureckem a Unií, nicméně Řecko využilo v Radě svého práva veta a k úspěšné implementaci nedošlo.

2.2.2 Výzvy po pádu železné opony

Dramatické změny proběhly na evropském kontinentě na přelomu 80. a 90. let. Pád Berlínské zdi, revoluční vlna ve státech střední a východní Evropy a následný kolaps Sovětského svazu byly události, které výrazně ovlivnily postavení Turecka v mezinárodní politice. Turecko tak sice posílilo své postavení regionální mocnosti s výhodnou geostrategickou pozicí, na druhou stranu mu však přibyla konkurence na cestě za členstvím v EU v podobě CEEC. Na jednání Evropské rady v Kodani v roce 1993, ze kterého vzešla slavná přístupová kritéria, v té době explicitně určená zemím CEEC, nebylo vztahu Turecka a Unie věnováno příliš mnoho prostoru. Evropská rada pouze požádala Komisi, aby zintenzívnila spolupráci, tak jak předpokládá Ankarská dohoda a Dodatkový protokol 1970.¹⁴⁹ Krátce nato se v listopadu 1993 v Bruselu sešla Rada přidružení a byl dohodnut plán dokončení celní unie do konce roku 1995. Turecko vidělo celní unii jako poslední možnost, jak se vrátit na cestu vedoucí do Evropy, jako článek, skrze který se lze přiblížit členství, a jako také výhodu proti zemím CEEC. Rozhodnutí Rady přidružení č. 1/95 nabylo účinnosti 1. ledna 1996 a dodnes tvoří s Ankarskou dohodou a Dodatkovým protokolem základní rámec pro fungování celní unie. Celní unii i rozhodnutí Rady přidružení č. 1/95 se věnují detailně na příslušných místech.

¹⁴⁸ Plán nese pojmenování po španělském politikovi Abelu Matutesovi, který byl v té době eurokomisařem pro politiku v oblasti středozevního moře.

¹⁴⁹ Evropská rada. Presidency Conclusions. Kodaň. 21-22. června 1993. Bulletin of European Communities. 1993. č. 6. odst. 6.

2.2.3 Vztahová krize

Na setkání Evropské rady v Essenu v roce 1994 se Unie vyjádřila v tom smyslu, že předtím, než mohou být započata jakákoliv přístupová jednání, je třeba vyčkat na výsledky mezivládní konference v roce 1996, doufalo se totiž, že z ní vzejde nový mechanismus rozhodování v Unii, který by odrážel změnu Unie po případném budoucím rozšíření.¹⁵⁰ Turecko se rozhodlo zatímco země střední a východní Evropy čekaly na danou konferenci využít potenciálu Ankarské dohody a dokončilo zavedení celní unie, jak již bylo uvedeno výše. Jak se však ukázalo, na mezivládní konferenci odsouhlasená Amsterodamská smlouva z roku 1997 nijak zásadně rozhodovací mechanismus nezměnila a Komise již nemohla dále oddalovat prezentaci svých názorů na rozšíření, ke které byla vyzvána Evropskou radou. V červnu 1997 byl Komisí vydán dokument zvaný Agenda 2000.¹⁵¹ Jedná se o akční plán, který řeší otázky nadcházející budoucnosti Evropské unie na přelomu tisíciletí. Návrh je rozdělen do tří částí, přičemž první se zabývá reformou určitých politik Unie, druhá část je věnována detailní analýze vlivu rozšíření na stávající politiky Unie a třetí část obsahuje stanoviska Komise k jednotlivým žádostem států o členství. Ve vztahu k Turecku Komise potvrzuje jeho způsobilost k členství a dodává, že bude posuzováno podle stejných kritérií jako ostatní. Fungování celní unie je hodnoceno velmi pozitivně, stejně tak prudký růst hospodářství a obstojná schopnost čelit konkurenčním tlakům volného trhu. Naopak by mělo dojít k odstranění makroekonomické nestability, inflace a znehodnocování měny tak, že se zefektivní výběr daní, provede reforma sociálního zabezpečení a investuje do infrastruktury a rozvoje lidského kapitálu. *„Z politického hlediska má Turecko vládu a parlament, které vzešly z demokratických voleb, jichž se zúčastnilo více politických stran; dále má Turecko státní správu, která je schopna vypracovat a aplikovat legislativu odpovídající *acquis communautaire*.“*¹⁵² I přesto však Turecko zaostává za průměrem v Unii a hlavní problém Komise vidí v nedostatečném dodržování lidských práv, mučení a nedodržování zákonnosti, a to zejména ve vztahu ke kurdské menšině ve spojení s válkou proti terorismu, která v té době probíhala na

¹⁵⁰ FAUCOMPRET, E., J. KONINGS, Turkish Accession to the EU, s. 35.

¹⁵¹ Komise. Agenda 2000. For stronger and wider Union. 15. července 1997. Bulletin of the European Union. 1997. č. 3.

jihovýchodě země. Vyzdvihována je také nutnost urovnání sporů s Řeckem a Kypr, a to v souladu s mezinárodním právem a principem dobrých sousedských vztahů. Pozoruhodný je však fakt, že Komise vůbec nehodnotila a ani nezmínila možná přístupová jednání s Tureckem, ačkoliv ve vztahu k CEEC tak činila extenzivně. Následující summit Evropské rady 13. a 14. prosince 1997 v Lucemburku, který ve svých závěrech vychází z Komisi připravené Agendy 2000, potvrdil očekávané a posvětil přístupové procesy s CEEC. Naopak pro Turecko byly závěry¹⁵³ summitu považovány za velkou křivdu a diskriminaci. Turecko nebylo zahrnuto mezi státy, se kterými začnou jednání, protože politické a ekonomické podmínky podmiňující počátek přístupových vyjednávání nebyly podle Evropské rady splněny. Evropská rada ale považovala další spolupráci za důležitou a navrhla strategii pro sblížení Turecka a Unie. Strategie sestávala již z mnohokrát zmiňovaných témat, jako je: využití možností, jež poskytuje Ankarská dohoda, zintenzívnění spolupráce v rámci celní unie, implementace finanční spolupráce, sblížování právních předpisů a přijetí unijního *aquis*.¹⁵⁴

Po summitu následovala nejhorší krize vztahů mezi EU a Tureckem v historii. Turecko jako hrdý stát cítilo obrovské ponížení ze strany Unie a nemohlo se smířit s tím, že například Slovensko bylo zařazeno mezi kandidátské země, a to i přesto, že úroveň demokracie byla Komisí označena jako nedostatečná.¹⁵⁵ Další ranou bylo oficiální uznání Kypru, reprezentujícího celý ostrov, kandidátským státem.¹⁵⁶ Situaci nepříznivě ovlivňovala také prohlášení předních evropských politiků v čele s německým kancléřem Kohlem, který se nechal slyšet, že se Turecko nikdy nestane členem Unie, neboť svou kulturou není evropským státem.¹⁵⁷ Načež turecký premiér prohlásil, že „*je konec s jakýmkoliv dialogem s Unií. Turecko bude ignorovat veškerá prohlášení EU ohledně vztahů s Řeckem a Kypr. Turecko neakceptuje žádnou z podmínek z návrhu konference a tímto ztrácí toto téma veškerý význam pro Turecko. Obnova vztahů závisí pouze na Unii, zda se vzdá takto nespravedlivé politiky vůči Turecku.*“¹⁵⁸ Turecko se dokonce pokusilo vyhrožovat vetováním vstupu CEEC do NATO, pokud nebude

¹⁵³ Evropská rada. Presidency Conclusions. Lucemburk. 12-13. prosince 1997.

¹⁵⁴ Ibid. para. 32.

¹⁵⁵ BALCER, A., Relations between Turkey and the European Union, s. 80.

¹⁵⁶ AYBEY, A., Turkey and the European Union Relations, s. 30.

¹⁵⁷ BALCER, A., Relations between Turkey and the European Union, s. 80.

¹⁵⁸ YILMAZ, B., The Relation of Turkey with European Union: Candidate Forever?, s. 10.

samo zařazeno mezi kandidátské země,¹⁵⁹ či vojenskou okupací severní části Kypru, pokud se tento stane členským státem dříve, než budou urovnány spory mezi tureckými a řeckými Kypřany.¹⁶⁰

2.2.4 Rekonciliace vztahů a summit v Helsinkách v roce 1999

Po dvou letech se začaly velmi chladné vztahy opět zlepšovat. Přispěly k tomu zejména volby v Německu, kdy se kancléřem stal Gerhard Schröder, který byl zastáncem turecké členství. Také Spojené státy sehrály svou roli, protože měly zájem na udržení prozápadního politického kurzu v Turecku, které pro ně bylo nejdůležitějším strategickým partnerem v oblasti Blízkého východu. K prolomení ledů ve vztazích Turecka jak k Řecku, tak k Unii došlo poté, co Řecko iniciovalo rozsáhlou humanitární pomoc a Unie poskytla 4 miliony eur na okamžitou pomoc a dalších 30 milionů eur na odstraňování následků ničivého zemětřesení na jihu Turecka v roce 1999.¹⁶¹

Komise přispěla také tím, že vyhotovila Pravidelnou zprávu o pokroku Turecka,¹⁶² a to i přes to, že tyto by měly být vydávány pouze o pokroku kandidátských států.

Ve své zprávě z roku 1999 byla Komise pozitivní a doporučila Evropské radě udělit Turecku status kandidátské země. Tomu předcházelo schválení několika zákonů tureckým parlamentem v roce 1999, posilujících demokracii v zemi. Novelizován byl zákon o Státní bezpečnostní radě,¹⁶³ kdy byli odstraněni vojenští soudci, omezena byla možnost rozpuštění politických stran, novelizován byl také trestní zákoník ve vztahu k mučení a zneužití úředních pravomocí a dále bylo zaznamenáno zlepšení postavení náboženských nadací.¹⁶⁴ Otázkou je, zda takovéto dílčí reformy měly opravdu takový vliv na změnu názoru Komise, nebo spíše sehrála roli vzrůstající geostrategická důležitost Turecka. Nicméně po dlouhých desetiletích tureckých snah o členství v Unii se toto o něco přiblížilo,

¹⁵⁹ LENSKI, E., Turkey and the EU: On the Road to Nowhere?, s. 79.

¹⁶⁰ FAUCOMPRET, E., J. KONINGS. Turkish Accession to the EU, s. 38.

¹⁶¹ Komise. Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334. Brusel. 14. října 2009. s. 7.

¹⁶² Komise. Turkey 2008 Progress Report, SEC (2008) 2699. Brusel. 5. listopadu 2008.

¹⁶³ Státní bezpečnostní rada je orgán založený v 60. letech 20. století, prostřednictvím kterého si armáda udržovala silný vliv na politiku v zemi.

¹⁶⁴ BALCER, A., Relations between Turkey and the European Union, s. 81.

když na summitu v Helsinkách v roce 1999 Evropská rada následovala doporučení Komise a udělila Turecku status kandidátské země. „*Evropská rada vítá nedávný pozitivní vývoj v Turecku...stejně jako úmysl pokračovat v reformách, za účelem splnění Kodaňských kritérií. Turecko je kandidátským státem, který směřuje k členství v Unii na základě stejných kritérií jako ostatní kandidátské státy.*“¹⁶⁵ Evropská rada předestírá, že budoucí proces přistoupení je založen na existující Evropské Strategii,¹⁶⁶ v rámci které bude vytvořena předvstupní strategie, jež by měla systematicky připravit Turecko na členství. Tato strategie by měla zahrnovat mimo jiné posílení politického dialogu a tureckou účast v unijních programech a agenturách. Dále je Komise pověřena přípravou procesu analýzy přijímání *aquis* a rámce pro koordinaci finanční asistence.¹⁶⁷

2.2.5 Období reforem po helsinském summitu

Po setkání Evropské rady v Helsinkách začala Komise pracovat na Přístupovém partnerství. Přístupové partnerství je základní instrument sloužící ke stanovení priorit a principů spolupráce a je připravován pro každý kandidátský stát samostatně. Komise v tomto strategickém dokumentu specifikuje krátkodobé a střednědobé cíle, kterých má kandidátský stát dosáhnout v jednotlivých oblastech přijímání *aquis*, dále dokument představuje jednotný rámec pro finanční pomoc ze strany Unie. Přístupové partnerství vypracované pro Turecko bylo schváleno všemi členskými státy na setkání Evropské rady v Nice, kde bylo také turecké vládě doporučeno přijmout Národní program, dle kterého bude postupováno při implementaci *aquis*. Turecký Národní program nebyl příliš určitý a ožehavým tématům jako vztahu s Kyprem, roli armády ve státě a právům menšin se vyhýbal, a to i přesto, že jeho příprava trvala turecké vládě v porovnání s ostatními mnohem déle.¹⁶⁸ Nicméně Rada přidružení, orgán založený Ankarskou dohodou, se začala po dlouhé odmlce opět scházet a za účelem monitoringu

¹⁶⁵ Evropská rada. Presidency Conclusions. Helsinky. 10-11. prosince 1999. Bulletin of European Communities. 1999. č. 18. para. 12.

¹⁶⁶ Komise. European strategy for Turkey: the Commission's initial operational proposals. Communication from the Commission to the Council, COM (98) 124 final, ze dne 4. března 1998.

¹⁶⁷ Evropská rada. Presidency Conclusions. Helsinky. 10-11. prosince 1999. Bulletin of European Communities. 1999. č. 18. para. 12.

¹⁶⁸ FAUCOMPRET, E., J. KONINGS, Turkish Accession to the EU, s. 42.

implementace *aquis* ustanovila 8 subkomisí.¹⁶⁹ Turecká vláda s velkým nasazením odstartovala sérii Národním programem vytyčených reform, které se soustředily zejména na splnění politických kritérií nutných k zahájení přístupových jednání. V říjnu 2001 prošla úspěšně parlamentem novela ústavy pozměňující téměř pětinu všech ustanovení, čímž byla posílena svoboda slova, umožněno užívání vedle turečtiny i jiných jazyků v tisku, došlo k hlubšímu zakotvení politického pluralismu a k zákazu trestu smrti s výjimkou teroristických činů. Následovaly novely občanského kodexu, které odstranily poslední zbytky nerovností mezi muži a ženami.¹⁷⁰ Během roku 2002 byly přijaty tři reformní balíky novelizující trestní zákoník, protiteroristický zákon, zákon o Státní bezpečnostní komisi, tiskový zákon, všechny zmíněné zákony byly původně terčem kritiky ze strany Komise. Po další novele byl zrušen trest smrti úplně,¹⁷¹ legalizace se dočkalo i televizní vysílání a soukromá výuka v kurdštině. Poté co byly vyčerpány limity Národního programu, byl vládou v roce 2002 přijat nový Národní program,¹⁷² který šel v reformách mnohem dále než předchozí.

Pravidelná zpráva o pokroku z roku 2002 vydaná před nadcházejícím setkáním Evropské rady oceňuje pozoruhodný pokrok v oblasti lidských práv a posilování demokracie, avšak reformy týkající se zejména svobody slova, shromažďování a náboženských svobod byly do jisté míry stále omezeny a z toho důvodu Komise nemohla konstatovat, že jsou Kodaňská kritéria naplněna.¹⁷³

Na setkání Evropské rady 12. a 13. prosince 2002 byl učiněn historický krok pro Unii, kdy byla přístupová jednání oficiálně uzavřena s deseti novými státy a 1. květen 2004 byl stanoven jako den, kdy se tyto stanou plnohodnotnými členy Evropské unie. Evropská rada určila budoucí datum vstupu Bulharska a Rumunska na rok 2007. Turecku byla věnována samostatná kapitola, ve které „*Unie povzbuzuje Turecko v pokračování v energickém reformním procesu. A pokud Evropská rada na setkání v prosinci 2004 rozhodne na základě doporučení Komise, že Turecko splnilo Kodaňská politická kritéria, Unie zahájí přístupová*

¹⁶⁹ Rada přidružení. Rozhodnutí č. 3/2000 ze dne 11. dubna 2000 o ustanovení podvýborů asociačního výboru, (2000/378/EC). Úř. Věst. L 138/28 ze dne 9. 6. 2000.

¹⁷⁰ BALCER, A., Relations between Turkey and the European Union, s. 82.

¹⁷¹ Pouze v období míru.

¹⁷² Turkish National Programme for Adoption of the Aquis ze dne 19. dubna 2001. Official Gazetteze ze dne 24. dubna 2001, č. 24352.

¹⁷³ Komise. 2002 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession, COM (2002) 700 final. Brusel. 9. října 2002. s. 140.

*jednání bez prodlení.*¹⁷⁴Turecko vnímalo rozhodnutí opět s rozporuplnými pocity, na jednu stranu bylo povzbuzující, na druhou všechny kandidátské státy dostaly pevné datum přistoupení, avšak Turecko se nedočkalo ani data zahájení přístupových jednání, pouze dalšího oddálení tohoto rozhodnutí. Nicméně vláda zahájila další kolo reforem s cílem splnit veškeré požadavky Komise, a tak docílit zahájení přístupových jednání. Reformy opět cílily na lidská práva, ukotvení zákonnosti, prohloubení náboženských svobod, kulturní práva a práva dětí. Zlepšení se dočkaly i vztahy státu ke kurdské menšině, jejichž kritika ze strany Unie byla vždy Turky vnímána jako vměšování se do vnitřních záležitostí.¹⁷⁵

2.2.6 Summit v Bruselu 2004 a počátek přístupových vyjednávání

Extenzivní reformy provedené tureckou vládou již nemohly být Komisí přehlíženy a v roce 2004 potvrdila i přes jisté výhrady splnění politických kritérií a Evropská rada odsouhlasila na summitu v roce 2004 počátek přístupových vyjednávání. Kodaňská kritéria a jejich posuzování Komisí se věnují v samostatné kapitole, neboť si zasluhují zvláštní rozbor, nejen proto, že se jednalo o podmínky, o jejichž splnění usilovaly turecké vlády téměř dvě dekády, ale i kvůli jejich důležitosti pro budoucí potenciální žadatele o členství.

I přes souhlas Evropské rady však lze z podoby závěrečného *communiqué* vyzorovat, že vůle k dalšímu rozšiřování byla velmi slabá, zvláště po extenzivním rozšíření v témže roce a nadcházejícímu v roce 2007.¹⁷⁶

Dle Závěrů Bruselského setkání Evropské rady,¹⁷⁷ které jsou pro Turecko velmi znepokojivé, by všechna vyjednávání měla probíhat na úrovni mezivládní konference za účasti všech členských států, přičemž o každém uzavření jednotlivé kapitoly, do kterých bude vyjednávání rozděleno, je rozhodováno Radou na základě jednomyslnosti, což dává kterémukoliv státu Unie možnost vetovat

¹⁷⁴ Evropská rada. Presidency Conclusion, Kodaň. 12-13 prosince 2002. Bulletin 16. 12. 2002. PE 326.269. para. 19.

¹⁷⁵ AYBEY, A., Turkey and the European Union Relations: A Historical Assessment. 2004, s. 36.

¹⁷⁶ FAUCOMPRET, E., J. KONINGS. Turkish Accession to the EU, s. 45.

¹⁷⁷ Evropská rada. Presidency Conclusions, Brusel. 16-17 prosince 2004. Bulletin 21. 6. 2004. PE 346.553.

uzavření každé kapitoly vyjednávání, a tím i účinně oddálit, či úplně vyloučit případné členství Turecka.

Evropská rada také stanovila, že finanční asistence ze strany Unie musí být včleněna do finančního rámce 2014–2020. Jelikož však finanční rámec podléhá schválení ze strany členských států, finanční asistence je opět podmíněna souhlasem jednotlivých států, a jak lze pozorovat, v minulosti Řecko vždy vynaložilo veškeré úsilí vetovat jakoukoliv asistenci určenou Turecku.¹⁷⁸

Citlivé otázky jako volný pohyb osob, strukturální politika a zemědělství by měly být podrobeny dlouhým přechodným obdobím, nebo dokonce stálým ochranným klauzulím. V případě vážného porušení principů, na nichž je Evropská unie založena, by mohlo být vyjednávání celé, nebo některých kapitol zastaveno.

I když bylo potvrzeno, že hlavním cílem přístupových vyjednávání je vlastní přistoupení, bylo ale také zdůrazněno, že se jedná o proces s otevřeným koncem, jehož výsledek není zaručen.¹⁷⁹ Takovéto prohlášení mohlo být Turky vnímáno opět jako další případ nerovného zacházení, zejména v kontrastu s tím, že Komise označila uzavření přístupových vyjednávání s Bulharskem a Rumunskem za nezvratný proces.¹⁸⁰

Podle Faucompreta a Koningse byla turecká vláda nejvíce znepokojena prohlášením, že „*pokud by Turecko nebylo v pozici převzít veškeré povinnosti vyplývající z členství, musí být zajištěno, že Turecko bude zakotveno v evropských strukturách tím nejsilnějším možným poutem.*“¹⁸¹ Takovéto prohlášení otevírá dveře tzv. privilegovanému partnerství namísto členství, se kterým však vyslovují turecké autority nesouhlas, kdykoliv je k tomu možná příležitost.

Rada stanovila ještě dvě politické podmínky, jejichž splnění musí předcházet zahájení vstupních rozhovorů. První bylo uvést v účinnost několik novelizujících zákonů, což nečinilo turecké vládě problém. Druhou podmínkou bylo rozšířit působnost Ankarské dohody i na nově přistoupivší státy v roce 2004. Což již problémem bylo, neboť to znamenalo rozšířit působnost i na Kypr. Kompromisu ve formulaci Dodatkového protokolu bylo nakonec i přes úporná

¹⁷⁸ Rozsudek SDEU ze dne 27. září 1988, Greece v EC Council, C – 204/86, a další veta Finančních protokolů v 90. letech.

¹⁷⁹ Evropská rada. Presidency Conclusions, Brusel, 16-17 prosince 2004. Bulletin 21. 6. 2004. PE 346.553.

¹⁸⁰ Evropská rada. Presidency Conclusion, Kodaň, 12-13 prosince 2002. Bulletin 16. 12. 2002. PE 326.269. para. 13.

¹⁸¹ Ibid.

vyjednávání dosaženo. I přesto Turecko připojilo k protokolu jednostranné prohlášení, že tím neuznává vládu Kyperské republiky jako vládu, která reprezentuje celý ostrov.

Vyjednávání započalo 3. října 2005 v tu nejnevhodnější chvíli, Unie se právě probírala z šoku způsobeného holandským a francouzským negativním referendem o přijetí Evropské ústavní smlouvy a politická krize mezi Tureckem a Kyperskou republikou stále komplikovala shodu na podobě vyjednávacího rámce. Tu se nakonec podařilo nalézt a 3. října byl vyjednávací rámec přijat a 13. října byl jednomyslně schválen Radou EU.¹⁸² Vyjednávací rámec je rozdělen do 35 kapitol, tedy zatím nejvíce v prozatímní praxi rozšiřování. A přejímá zásady a principy, které vytyčila Evropská rada v roce 2004.

Krátce po zahájení přístupových jednání se vztahy mezi EU a Tureckem začaly opět pod vlivem různorodých faktorů zhoršovat a tato stagnace procesu pokračuje do dnešních dnů. Za tyto faktory lze označit vnitrostátní politiku v členských státech a Turecku, dále tureckou mezinárodní politiku a také rozpoložení uvnitř samotné Unie. Tento trend ve vývoji potvrdila již v roce 2005 Komise, když prezentovala svou každoroční zprávu, ve které nadále hodnotí turecký pokrok pozitivně, ale kritizuje „*rychlost změn, která se v roce 2005 zpomalila, a provádění reform, které zůstává nerovnoměrné*“.

Výměna politických elit v Německu a ve Francii způsobila zásadní zvrát v postoji velkých států EU k tureckému členství. Gerhard Schröder a Jacques Chirac, oba s protureckými postoji, byli nahrazeni nástupci, kteří zastávali právě názory opačné. Angela Merkel se stala německou kancléřkou v roce 2005 a o dva roky později Nicolas Sarkozy francouzským prezidentem. Zatímco německá kancléřka vyjadřuje podporu tzv. privilegovanému partnerství namísto členství, francouzský prezident je otevřeně proti vstupu Turecka do Unie. Mezi hlavní odpůrce rozšiřování lze počítat také Rakousko, které se zasadilo o etablaci pojmu privilegované partnerství¹⁸³ během svého předsednictví v první polovině roku 2006 a také úspěšně ovlivnilo evropské veřejné mínění proti tureckému členství.¹⁸⁴ A samozřejmě nelze opomenout Kypr, který se snaží blokovat

¹⁸² Negotiating Framework. Lucemburk, 3. října 2005.

¹⁸³ Jedná se o alternativu plnému členství spočívající na současné celní unii, s možností dalšího prohlubování spolupráce.

¹⁸⁴ KRAMER, H., Turkey's Accession Process to the EU, The Agenda behind the Agenda. SWP Comments. 2009 (říjen), č. 25, s. 3.

jakýkoliv posun. Naopak v čele států spíše na straně Turecka je Belgie, následovaná Velkou Británií a většinou nových členských států.

Postoj Unie je také jedním z důvodů změny přístupu samotného Turecka, které se prostřednictvím nejvyšších ústavních činitelů vyjádřilo ve smyslu, že vstup do Evropské unie je stále důležitým cílem, ale již nikoliv tím jediným. Zde je nutno si uvědomit, že princip kondicionality, který Unie praktikuje vůči státům ucházejícím se o členství, je založen na základní dispozici, kdy při splnění určitých podmínek přísluší státu odměna. Tedy při splnění politických kritérií status kandidátské země a s postupným převzetím *aquis* a uzavřením veškerých kapitol plné členství v Unii. Při pozorování vývoje vztahů je nutno konstatovat, že tento mechanismus v daném případě selhává. Turecko ztrácí víru ve slíbenou odměnu-členství, a tedy i motivaci k dalším reformám. A to od chvíle, kdy komise označila vyjednávání za proces s otevřeným koncem a jako alternativu předestírá koncept privilegovaného členství, od chvíle, kdy Francie zcela v rozporu (avšak s tichou podporou, nebo alespoň bez opozice dalších států) s odsouhlaseným Vyjednávacím rámcem z roku 1995 vetovala otevření několika kapitol.¹⁸⁵ Ztráta důvěryhodnosti Unie má za následek změny priorit turecké zahraniční politiky. Turecko se začalo silně angažovat na mezinárodním poli, navazuje vztahy s Ruskem, Čínou, Latinskou Amerikou a můžeme pozorovat jeho roli jako mediátora v muslimském světě. Se sílící pozicí regionální mocnosti, která roste od rozpadu Sovětského svazu, roste Turecku i sebevědomí. V diplomatických kruzích se hovoří o tom, že současná vláda, ač oficiálně o členství stále usiluje, již opravdový zájem ztratila.

V současnosti se zdá, že jedinou oficiálně prezentovanou překážkou stojící Turecku v cestě za členstvím je tzv. kyperský problém. Kypr je fakticky rozdělen na část obývanou řeckými Kypřany a severní část obývanou tureckými Kypřany. I přesto, že Turecko podepsalo v roce 2005 Dodatkový protokol k Ankarské dohodě, v němž se zavázalo rozšířit její působnost i na nově přijaté státy, k jeho ratifikaci tureckým parlamentem nedošlo a Turecko nadále neumožňuje vstup do tureckých přístavů lodím plujícím pod kyperskou vlajkou, nebo plujících z Kypru, stejně tak jsou nepřístupná letiště a vzdušný prostor pro kyperská letadla. Na toto reagovala v prosinci 2006 Rada, která na doporučení Komise rozhodla, že žádná

¹⁸⁵ KRAMER, H., Turkey's Accession Process to the EU, s. 3.

ze souvisejících kapitol nebude otevřena a žádná ze zbývajících nebude ani provizorně uzavřena. V červenci 2011 již potřetí v řadě získala strana AKP premiéra Erdogana většinu v parlamentu, čímž získala další sebedůvěru, a ministr zahraničí na tiskové konferenci prohlásil, že pokud se do kyperského předsednictví nevyřeší situace na Kypru, Turecko zmrazí jednání s Bruselem. I když se turecký ministr pro Evropskou unii snažil dané výroky šéfa turecké diplomacie zmírnit, poselství zůstává.

ZÁVĚR

Celní unie mezi Evropskou Unií a Tureckem je raritou. Žádný jiný stát neuzavřel s Unií celní unii, aniž by s ním byla předtím zahájena vstupní vyjednávání. Turecko doufalo, že uzavření celní unie na jedné straně poskytne, potřebný impuls k růstu ekonomiky, založenému na možnosti exportu do Unie a bude, a na straně druhé bude jakýmsi předstupněm plného členství v Unii. Bohužel obě přání zůstala nenaplněna. Vliv celní unie na členství je minimální a pozitivní ekonomické dopady jsou mnohem nižší, než se původně doufalo. Turecko se nachází v pozici slabšího partnera a zásadní rozhodnutí jsou ve většině případů ovlivněna, dle názoru autora, ve prospěch Unie.

Dalším nešvarem celní unie je její institucionální zabezpečení a proces rozhodování. Jelikož byla celní unie budována a mechanismy jejího fungování designovány s vidinou budoucího vstupu Turecka do Evropské unie, nejsou tyto v současnosti vůbec efektivní. Hlavní orgán celní unie, Rada přidružení, složená z představitelů Unie, Turecka a členských států, postrádá jakoukoliv vůli k prohloubení stávajícího vztahu. Stejně tak je spousta úkolů celní unie postavena na koordinacích, konzultacích, či vzájemném předávání si informací, což jsou, jak známo, velmi chabé prostředky k dosažení konkrétních cílů.

Turecko se dále zavázalo přijmout veškerá rozhodnutí SDEU, minulá i budoucí, týkající se ustanovení Rozhodnutí 1/95 v rozsahu, v jakém jsou identická s ustanoveními zakládajících smluv. Ovšem bez existence mechanismu přenosu rozhodnutí mezi tureckými soudy a SDEU je jednotná aplikace a interpretace značně limitována. Podobně by se dalo hodnotit i rozhodování sporů mezi stranami celní unie.

Celní unie je celkově užitečným nástrojem k přebírání *aquis* v oblastech, k nimž se vztahuje. Což nás opět vede k tomu, k čemu celní unie byla zpočátku vytvořena, jako předstupeň členství v Unii. Ovšem vzhledem k současnému vývoji vztahů mezi Tureckem a Unií a vzhledem k faktu, že vidina plného členství se zřejmě v blízké budoucnosti nenaplní, je, dle názoru autora, důkladná revize, která by reflektovala současný stav, naprostou nezbytností. Na tomto místě se hodí citovat Peersovu ironickou poznámku. „*Možná je institucionální*

komplexnost, proliferace přechodných ustanovení a udržování mnohosti smluv vytvořena za účelem vzdání holdu samotné struktuře Evropské unie.“¹⁸⁶

Úprava rozšiřování Evropské unie je dynamicky se rozvíjející oblast unijního práva. I přesto, že se jedná o oblast do jisté míry normativně upravenou, proces přistoupení je z velké části závislý na politické vůli představitelů EU a členských států. V průběhu vývoje práva rozšiřování lze pozorovat trend zvyšování požadavků na potenciální budoucí členské státy. Největší evolucí bylo zavedení tzv. principu kondicionality Evropskou radou v roce 1993 v očekávání enormního rozšiřování o CEEC. Při studiu principu kondicionality, založeného na Kodaňských kritériích lze pozorovat dvě paralelní linie. A cílem každé z nich je, zatímco probíhá rozšiřování, ochrana a zajištění stability vlastní Unie a jako konsekvence, nebo možná integrální součást je rozvoj kandidátského státu. Za první linii lze považovat povzbuzení demokratizačních snah a řádného institucionálního zakotvení základních lidských práv v kandidátských zemích, což koresponduje s ideou liberální demokracie a vlastním principem mírové spolupráce v Evropě. Bez prosazení tohoto v kandidátských zemích by daná spolupráce, v kontextu prohlubující se politické integrace, nebyla myslitelná a efektivita Unie by byla omezena.

Za druhou linii lze považovat podporu ekonomického růstu a hospodářské stability v těchto zemích, mimo jiné, za finanční podpory Unie. Logický důvod je třeba opět hledat uvnitř Unie. Jistá úroveň hospodářství kandidátského státu státu – a v minulosti si lze všimnout, že i minimální postačí, je nutností k potenciální eliminaci nadměrné zátěže, která by byla ekonomicky nepřipraveným státem vyvinuta na strukturální fondy EU. Avšak lze také nabýt dojmu, že některá ekonomická kritéria slouží zejména k ochraně ekonomiky budoucích členských států. Takovýmto případem by mohlo být kritérium, kdy je Unií vyžadováno, aby ekonomika byla na takové úrovni, aby byla schopna čelit tlakům trhu. Avšak opět se jedná o požadavek směřující k ochraně EU. Protože pokud by ekonomika nebyla schopna výše uvedeného a zhroutila se, dané by mělo opět vliv na rozpočet a celkovou stabilitu EU.

¹⁸⁶ PEERS, S., Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union, s. 428.

V současné době se mluví o „únavě rozšiřování“, stagnaci politiky rozšiřování, která byla považována za „nejúspěšnější evropskou zahraniční politiku“.¹⁸⁷

Turecko a vývoj vztahů mezi ním a EU je jasným důkazem, že doba naplňování absorpční kapacity Unie se blíží. Normativní proces je, tak jak ho známe z minulých kol přidružení, silně ovlivňován aspekty, jako je náboženství, rozdílnost kultur a další. Zatímco v případě dosavadních kol přistoupení jsme mohli být svědky situací, kdy politické zájmy hovořící pro rozšíření převážily nad důslednou aplikací Kodaňských kritérií. Naopak na příkladu Turecka lze pozorovat, že se právě kodaňská kritéria stala nástrojem k oddálení politicky ne příliš podporovaného tureckého členství. Po následných reformách tureckého právního systému a splnění politických kritérií bylo zahájeno vstupní vyjednávání. Krátce poté lze pozorovat selhání mechanismu založeného na principu kondicionality, který spočívá, v případě že stát splní daná kritéria, v odměně v podobě členství. Některé evropské vlády se však vyhradily proti členství Turecka,¹⁸⁸ a tím dochází ke ztrátě důvěryhodnosti celé EU a reformy v Turecku ztrácejí na intenzitě takovým tempem, jakým se vytrácí víra v budoucí členství.

¹⁸⁷ EurActive 27. 3. 2012

¹⁸⁸ Ve Francii a Rakousku by se měla, dle dosavadních zákonů, konat referenda o případné ratifikaci přístupové smlouvy s Tureckem. Vzhledem k faktu, že veřejné mínění v těchto státech je spíše proti tureckému členství, výhledy na úspěšnou ratifikaci přístupové smlouvy nejsou ze strany Turecka pozitivní.

RESUMÉ

Presented graduate paper deals with the topic of enlargement of the European Union as one of the most successful external policies of the EU until the date. The paper consists of two relatively independent but undividable parts. In the first part, the author gives a theoretical framework of accession process. Theoretical principles are subsequently applied in a case study on the very specific legal relation of Turkey and the European Union.

The first part itself is divided into two chapters. In the first one, author presents the dynamics in development of enlargement law in the primary EU law, namely Treaties. In the second chapter, the abstract norms of enlargement law are extracted from the extensive amount of regulations created by the EU bodies over the time of past enlargements and are presented in a coherent, systematically-structured way into the chapters according to the substantial or procedural aspects of those norms.

Turkey-EU pre-accession period relations can be seen as two formally independent layers of legal relations which have further consequences. Firstly, EU-Turkey customs union with rights and obligations arisen out of it. Within this context author examines the institutional set-up and procedural mechanisms of customs union and its effectiveness in time of changing circumstances.

And secondly, rights and obligations which have arisen out of process governed by enlargement law. The process of enlargement is dominated by principle of conditionality and author focuses on its usage in the EU-Turkey enlargement relations. The goal is to present review of successful application of mentioned principle with its positive impact on domestic law system as well as its potential failure if not applied properly.

SEZNAM ZDROJŮ

PRIMÁRNÍ ZDROJE

Akt o podmínkách přistoupení České republiky, a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie. Úř. Věst. L 236 ze dne 23. září 2003.

Amsterodamská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii, smlouvy o založení Evropských společenství a související akty, podepsána dne 2. října 1997 v Amsterdamu. Úř. Věst. C 340 ze dne 10. listopadu 1997.

Dodatkový protokol ze dne 23. listopadu 1970. Úř. Věst. L 293, ze dne 29. 12. 1972.

Dohoda zakládající přidružení mezi Evropským hospodářským společenstvím a Tureckem ze dne 2. září 1963, Úř. Věst. 217 ze dne 29. 12. 1964.

Evropská rada. Presidency Conclusions. Kodaň. 12-13 prosince 2002. Bulletin 16. 12. 2002. PE 326.269.

Evropská rada. Presidency Conclusions. Brusel. 16-17 prosince 2004. Bulletin 21. 6. 2004. PE 346.553.

Evropská rada. Presidency Conclusions. Helsinky. 10-11. prosince 1999. Bulletin of European Communities. 1999. č. 18.

Evropská rada. Presidency Conclusions. Kodaň. 21-22. června 1993. Bulletin of European Communities. 1993. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/bulgaria/documents/abc/72921_en.pdf>

Evropská rada. Presidency Conclusions. Lucemburk. 12-13. prosince 1997. Dostupné z WWW: <http://www.cvce.eu/content/publication/2005/2/3/bab447ae-5e30-425e-b68e-8398f5aa0755/publishable_en.pdf>

Evropská rada. Presidency Conclusions. Kodaň. 7-8. dubna 1978. Bulletin of European Communities. 1978, č. 3.

Evropská rada. The Hague Summit. 1-2. prosince 1969. Bulletin of European Communities. 1970. č. 1.

Joint Declaration by the European Parliament, the Council and the Commission, Úř. Věst. C 103 ze dne 27. dubna 1977.

Komise. 2002 Regular Report on Turkey 's Progress towards Accession, COM (2002) 700 final. Brusel. 9. října 2002. Dostupné z WWW: <<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/uyelik/progre02.pdf>>

Komise. Agenda 2000. For stronger and wider Union. 15. července 1997. Bulletin of the European Union. 1997. Dostupné z WWW: <<http://aei.pitt.edu/3137/>>

Komise. Commission Opinion on Turkey's Request for Accession to the Community, SEC (89) 2290 final. Brusel. 18. prosince 1989. Dostupné z WWW: <<http://aei.pitt.edu/4475/>>

Komise. Europe and the Challenge of Enlargement. Bulletin of European Communities. 1992. č. 3.

Komise. European strategy for Turkey: the Commission's initial operational proposals. Communication from the Commission to the Council, COM (98) 124 final, ze dne 4. března 1998. Dostupné z WWW: <<http://aei.pitt.edu/4356/>>

Komise. Turkey 2008 Progress Report, SEC (2008) 2699. Brusel. 5. listopadu 2008. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf>

Komise. Turkey 2009 Progress Report, SEC (2009) 1334. Brusel. 14. října 2009. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2009/tr_rapport_2009_en.pdf>

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007. Úř. Věst. C 306 ze dne 17. prosince 2007.

Negotiating Framework. Lucemburk, 3. října 2005. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf>

Rada přidružení. Rozhodnutí č. 1/64. Association Council Decisions 1963 - 2000. Ankara: T. C. Basbakanlik. 2001.

Rada přidružení. Rozhodnutí č. 1/95 ze dne 22. prosince 1995. Úř. Věst. C 011 ze dne 15. 1. 2005.

Rada přidružení. Rozhodnutí č. 2/69. Association Council Decisions 1963 - 2000. Ankara: T. C. Basbakanlik. 2001.

Rada přidružení. Rozhodnutí č. 3/2000 ze dne 11. dubna 2000 o ustanovení podvýborů asociačního výboru, (2000/378/EC). Úř. Věst. L 138/28 ze dne 9. 6. 2000.

Rada. Regulation on assistance to applicant states in the framework of the pre-accession strategy and, in particular, on the establishment of Accession Partnerships. č. 622/ 98 ze dne 16. března 1998. Úř. Věst. L 85/ 1 ze dne 20. března 1998.

Smlouva o Evropské unii podepsána dne 2. února 1992 v Maastrichtu. Úř. Věst. L 191 ze dne 29. 7. 1992.

Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství a Smlouva o založení společenství pro atomovou energii ze dne 27. března 1957, Řím.

Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli ze dne 18. dubna 1951, Paříž.

Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek SDEU ze dne 20. září 1990, S. Z. Sevince v Staatssecretaris van Justitie. C – 192/89. Sb. rozh. 1990, I-03461.

Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek SDEU ze dne 27. září 1988, Greece v EC Council, C – 204/86. Dostupné z WWW:
<<http://eurex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61986CJ0204:EN:PDF>>

Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek SDEU ze dne 30. května 1974, Haegeman v Belgian State, C – 181/73. SB. rozh. 1974, I-00449.

Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek SDEU ze dne 30. září 1987, Meryem Demirel v Stadt Schwäbisch Gmünd, C – 12/86. Sb. rozh. 1987, I-03719.

Soudní dvůr Evropské unie. Rozsudek SDEU ze dne 5. února 1963, NV Algemene Transport - en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration, C – 26/62. SB. rozh. 1963, I-00003.

Turkish National Programme for Adoption of the Aquis ze dne 19. dubna 2001. Official Gazette ze dne 24. dubna 2001, č. 24352.

LITERATURA

BRUSSE, Wendy Asbeek., Richard T. GRIFFITHS. *Good Intentions and Hidden Motives. Turkey-EU Relations in a Historical Perspective*. In *Turkey and the EU Enlargement: Processes of Incorporation*. 1. vyd. Istanbul: Istanbul Bilgi University Press 88, 2004. s. 239. ISBN-13: 9789756176016.

CREMONA, Marise. *The enlargement of the European Union*. Oxford: Oxford University Press. 2003. s. 260. ISBN 0-19-926093-1.

DARTAN, Muzafer., Munevver CEBECI. *Human Rights Education and Practice in Turkey in Proces sof Candidacy to the EU*. Istanbul: Marmara University European Community Institute. 2002. s. 374. Isbn 975-400-249-5.

DYSON, Kenneth., Kevin, FEATHERSTONE. *Road to Maastricht: Negotiating Economic and Monetary Union*. New York: Oxford University Press. 1999. s. 859. ISBN 0-19-829638-X.

FAUCOMPRET, Eric., Jozef KONINGS. *Turkish Accession to the EU. Satisfying the Copenhagen kriteria*. New York: Routledge. 2008. s. 221. ISBN 0-203-92896-2.

KABAALIOĞLU, Haluk., Andrea OTT., Allan F. TATHAM. *EU and Turkey: Bridging the Differences*. Economic Developmen Foundation. Istanbul: 2009. s. 310. ISBN 978-605-5984-43-4.

LENAERTS, Koenraad., Piech Van NUFFEL. *Constitutional Law of the European Union*. 2.vyd. London: Sweet & Maxwell. 2005. s. 969. ISBN 0-421-88610-2.

MARTIN, Philip, L. *The unfinished story: Turkish labour migration to Western Europe, with special reference to Federal Republic of Germany*. Ženeva: International Labour Office. 1991. s. 160. ISBN 92-2-107292-4.

PRESTON, Christopher. *Enlargement and Integration in the European Union*. London: Routledge. 1997. s. 261. ISBN 0-415-12001-2.

ROGERS, Nicola. *A Practitioners's Guide to the EC-Turkey Association Agreement*. Hague: Kluwer Law International. 2000. s. 253. ISBN 90-411-1281-2.

TATHAM, Allan, F. *Enlargement of the European Union*. Alpen aan den Rijn: Kluwer Law International. 2009. s. 555. ISBN 297-90-411-2463-0.

ODBORNÉ ČLÁNKY

AYBEY, Ali. *Turkey and the European Union Relations: A Historical Assessment*. Ankara Avrupa Calismalari Dergisi. 2004. č. 1. s. 19-38.

BALCER, Adam. *Relations between Turkey and the European Union* [online]. Centre for Eastern Studies. 2004. [cit. 16. 2. 2012]. Dostupné z WWW: <http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:t9wpmvXmQawJ:scholar.google.com/+BALCER,+Adam.+Relations+between+Turkey+and+the+European+Union.&hl=cs&as_sdt=0&as_vis=1>

CALIŞ, Şaban. *Formative Years: A Key for Understanding Turkey's Membership Policy towards the EU*. Perceptions. (podzim) 2004. s. 73 - 96. ISSN 1300-8641 Centre for Eastern Studies, 2004. s. 73 - 91.

KOCHENOV, Dimitry. *EU Enlargement Law: History and Recent Development: Treaty-Custom Concubinage?*. EIoP. 2005. svazek 9., č. 6. Dostupné z WWW: <<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2005-006.pdf>>

LASOK, Dominik. *The Ankara Agreement: Principles and Interpretation*. In Marmara Journal of European Studies. 1991. č. 1-2, svazek 1., s. 27-47.

LENSKI, Edgar. *Turkey and the EU: On the Road to Nowhere?* ZaöRV. 2003. č. 3., s. 77 - 102. Dostupné z WWW:

< http://www.hjil.de/63_2003/63_2003_1_a_77_102.pdf>

MARKTLER, Tanja. *The power of Copenhagen Criteria*. Croatian Yearbook of European Law and Policy. Zagreb: University of Zagreb. 2006. roč. 2. p. 343-363.

Dostupné z WWW: < <http://www.cyelp.com/index.php/cyelp/article/view/23>>

OTT, Andrea. *Turkey's Status in EU Institutions and Policies: Living in Sin or Living Separate Lives?* In EU and Turkey: Bridging the Differences in a Complex Relationship. Economic Development Foundation. 2009. s. 125-42.

PEERS, Steve. *Living in Sin: Legal Integration under EC-Turkey Customs Union*. In EJIL. 1997. s. 411-430.

POLAT, Celal. *Effects of Ankara Agreement within the Community Legal Order*. Çalışma İlişkileri Dergisi. 2010, č. 1, s. 151 – 171.

RISTESKA, Marija. *The effects of the Lisbon Treaty on Accession Countries*. Turkish Policy Quarterly. 2010, č. 3, svazek 9, s. 115 – 122.

SCHIMMELFENNING, Frank., Ulrich SEDELMEIER. *Governance by Conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe*. Journal of European Public Policy. 2004. č. 11. s. 669-687.

TATHAM, Allan, F. *Ensuring Compliance? Enhancing Judicial Application of the *aquis communautaire* Before Accession*. In EU and Turkey: Bridging the Differences in a Complex Relationship. Economic Development Foundation. 2009. s. 92-124.

YILMAZ, Bahri. *The Relation of Turkey with European Union: Candidate Forever?*. Centre for European Studies Working Paper Series. 2008, č. 168, s. 2.

Dostupné z WWW:

< http://www.ces.fas.harvard.edu/publications/docs/pdfs/CES_167.pdf>

